

Vysoká škola aplikované psychologie, s.r.o.
Akademická 409, 411 55 Terezín

**Výchova a vývoj osobnosti lidského jedince aneb
Jak být společensky úspěšným?
Upbringing and development of an individual or
How to be successful in society?**

Bakalářská práce

Zuzana Šačirovičová

VYSOKÁ ŠKOLA APLIKOVANÉ PSYCHOLOGIE TEREZÍN

Akademická 409, 411 55 Terežín, info@vsaps.cz, www.vsaps.cz

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

akademický rok 2020/2021

Jméno a příjmení studenta:	Zuzana Šačirovičová
Studijní program:	Personální a interkulturní management
Název tématu práce v českém jazyce:	Výchova a vývoj osobnosti lidského jedince aneb Jak být společensky úspěšným?
Klíčová slova v českém jazyce:	Edukace, výchova jedince, rodina, pojetí multikulturalismu v současné společnosti, komunikace
Název tématu v anglickém jazyce:	Upbringing and development of an individual or How to be successful in society?
Klíčová slova v anglickém jazyce:	Education, individual's upbringing, family, multiculturalism concept in a contemporary society, communication

1.	Zdůvodnění tématu (min. 7 řádků): <p>Dané téma jsem si vybrala ke zpracování proto, že je mi velice blízké. Jako matka dvou dcer chápu výchovu a rozvoj osobnosti, nejen vlastních dětí, jako neodmyslitelnou součást lidské komunity a lidského soužití. Správné nasměrování nastupující generace je závazek, jenž se dědí z pokolení na pokolení s tím, že každou generaci ovlivňuje specifická doba, prostředí a další lidé, kteří jsou její součástí. Opravdu se mi stává, že narážím na výchovná pravidla, která již dnes neplatí nebo nejsou tak zásadní, jako dříve. Současná doba přináší jiné nároky a zároveň jiné možnosti a okolnosti, které je často třeba nejprve analyzovat a blíže prozkoumat, aby bylo možné předvídat důsledky jejich případného uplatnění (zahraniční studium, obor a zaměření studia, volba partnera apod.).</p>
2.	Formulace problému, který bude v práci řešen (min. 10 řádků): Výchova a vývoj osobnosti lidského jedince aneb Jak být společensky úspěšným? S tím souvisí další podstatná témata uvedená níže: Jaký vliv na budoucnost jedince má prostředí, ve kterém je formován v období jeho dětství a dospívání? Jak sami pedagogové hodnotí současný vzdělávací systém? Je kvalita vzdělávacího systému dostatečná a odpovídá nárokům současné společnosti? Mají studenti zodpovědný přístup ke vzdělávání i k otázce svého budoucího života? Naznačují změny ve vzdělávání vždy pozitivní progres? Jak důležité je nezávisle a zcela samostatně rozvíjet vlastní osobnost, schopnosti a postoje v roli rodiče či pedagoga pro to, abychom obstáli jako opora budoucím generacím. V praktické části práce se proto zaměřím na konkrétní stanoviska pedagogů vybraných stupňů současného vzdělávacího systému (půjde o pedagogů sekundárního a terciárního vzdělávání).

3.	<p>Cíl práce max. 5 řádků:</p> <p>Cílem práce je zpracovat a následně zhodnotit vybraná, výše uvedená témata (odstavec 2). Vyjádřit míru důležitosti výchovy a vzdělávání pomocí odpovědí na některé klíčové dotazy dotazníkového šetření.</p>
4.	<p>Charakteristika použitých metod:</p> <p>K dosažení vytyčených cílů v empirické části práce jsem zvolila komparativní metodu, kvantitativní výzkum a šetření pomocí anonymního dotazníku.</p>
5.	<p>Struktura práce, pracovní rozčlenění kapitol (podkapitol): teoretická a praktická část</p> <p>Teoretická část</p> <p>1 Zásadní vlivy na výchovu jedince</p> <p> 1.1 Vliv rodiny na výchovu jedince</p> <p> 1.2 Edukační vliv na výchovu jedince</p> <p>2 Vliv kultury na výchovu jedince</p> <p> 2.1 Kulturní tradice v ČR</p> <p>3 Komunikace jako prostředek k úspěchu jedince</p> <p> 3.1 Komunikace ve vztazích</p> <p>Praktická část</p> <p>4 Výzkum a dotazníkové šetření</p> <p> 4.1 Analýza výsledků šetření</p> <p> 4.2 Ověření hypotéz</p> <p>Diskuze</p> <p>Závěr</p> <p>Seznam použité literatury</p> <p>Internetové zdroje</p> <p>Seznam grafů</p> <p>Příloha Chyba! Záložka není definována.</p>
6.	<p>Odborná literatura – seznam vybrané literatury k jednotlivým kapitolám teoretické a praktické části (min. 20 titulů, 3 recenzované časopisy, 3 zahraniční zdroje, případně internetové odkazy):</p> <p>Výběr z rešerší použité literatury:</p> <p>ČERNÝ, Vojtěch a Kateřina GROFOVÁ. <i>Děti a emoce Učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity</i>. Brno: Albatros Media a.s., 2013. ISBN 978-80-266-1125-7</p> <p>FIELDOVÁ, M. Evelyn. <i>Jak se bránit šikaně Praktický rádce pro děti, rodiče a učitele</i>. Praha: Euromedia Group, k. s. - Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2</p> <p>FRIEL, John a Linda FRIEL. <i>Sedm největších rodičovských omylů</i>. Praha: Portál,</p>

s. r. o., 2014. ISBN 978-80-262-0596-8

HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 1998. ISBN 80-7178-763-9

HAWKES, Tim. *10 rozhovorů, které musíte mít se svým synem Tato kniha vám pomůže připravit syna na dospělost*. Praha: Pragma, 2015. ISBN 978-80-7349-437-7

HUBATKA, Miloslav. *Úspěšní vychovávají své děti jinak*. Brno: Edika, Albatros Media a.s., 2014. ISBN 978-80-266-0551-5

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-329-6

JANOŠOVÁ, P., L. KOLLEROVÁ, K. ZÁBRODSKÁ, J. KRESSA a M. DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. ISBN 978-80-247-2992-3

JANOUSEK, Jaromír. *Psychologické základy verbální komunikace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015. ISBN 978-80-247-4295-3

JARKOVSKÁ, L., K. LIŠKOVÁ, J. OBROVSKÁ a A. SOURALOVÁ. *Etnická rozmanitost ve škole Stejnost v různosti*. Praha: Portál, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-262-0792-4

JUUL, Jesper. *Dítě - váš partner ve výchově Na cestě za novými rodinnými hodnotami*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1241-2

KAPOUNOVÁ, Jana a Pavel KAPOUN. *Bakalářská a diplomová práce*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2017. ISBN 978-80-271-0079-8

KATUŠČÁK, D., B. DROBÍKOVÁ a R. PAPÍK. *Jak psát závěrečné a kvalifikační práce*. Starý Hrozenkov: Enigma. 2008. ISBN 978-80-89132-70-6

KLAUS, Václav ml. *Pondělní komentáře aneb Pravda psaná s láskou s předmluvou Petra Nárožného*. Praha: Fortuna Libri, 2016. ISBN 978-80-7546-054-7

LEPEŠKA, Jan a kolektiv VŠAPs. *Metodika a požadavky pro předkládání Ročníkové a bakalářské práce*. Terezín: 2018. ISBN 978-80-87871-04-1

LIPOVETSKY, Gilles a Hervé JUVIN. *Globalizovaný Západ Polemika o planetární kultuře*. Praha: Prostor, nakladatelství, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7260-265-0

MARKHAMOVÁ, Laura. *Aha! Rodičovství - sourozenci Jak zabránit sporům mezi sourozenci a vychovat z nich přátele na celý život*. Praha: Kristián Entertainment, s. r. o., 2017. ISBN 978-80-204-4673-2

MATURKANIČ, P. Patrik. *Základy etiky*. Terezín: 2018. ISBN 978-80-87871-05-8

MATURKANIČ, P. Patrik. *Základy etiky 2*. Terezín: 2020. ISBN 978-80-87871-08-9

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ a kolektiv. *Podpora rodiny Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-262-0697-2

MAXWELL, C. John. *Někdy vyhraješ, jindy se poučíš Největší životní lekci jsou prohry*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7306-580-5

MUŽÍK, Jaroslav. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-738-4

Souhlas vedoucího práce

Jméno vedoucího: Doc. ThDr. Patrik P. Maturkanič PhD.

Podpis: *Paturkanič* dne: *8/4-2021*

Souhlas prorektora pro vědu a výzkum, doc. ThDr. Patrika Maturkaniče, PhD.

Podpis: *Paturkanič* dne: *8/4-2021*

*„Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci na téma *Výchova a vývoj osobnosti lidského jedince aneb Jak být společensky úspěšným?* vypracovala samostatně, poznatky a informace jsem čerpala z uvedené literatury a ostatních zdrojů.“*

V Sobotce dne 9. 4. 2021

Zuzana Šačirovičová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce doc. ThDr. Patriku Prokopu Maturkaničovi PhD. za metodické vedení, věcné připomínky a cenné rady k tématu a jeho zpracování.

Anotace

Bakalářská práce cílí na vlivy mající významný dopad na vývoj jedince a podobu jeho budoucího života. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část s uplatněním konkrétního šetření. Úvod teoretické části se zabývá výchovnými a edukačními vlivy v období vývoje jedince. Další kapitoly poukazují na vlivy v kontextu společenského prostředí, jež mají nezanedbatelný dopad na progres osobnostních charakteristik jedince. Závěrečná kapitola nabízí čtenáři pohled na zásadní vliv komunikace a komunikačních kompetencí v průběhu celého našeho života. Závěrečná část práce shrnuje praktický výzkum, v rámci kterého byl stanoven výzkumný problém a následně byl na základě dotazníkového šetření zpracován a vyhodnocen.

Klíčová slova: edukace, výchova jedince, rodina, pojetí multikulturalismu v současné společnosti, komunikace

Annotation

The thesis aims at the influences that have a serious impact on the development of an individual and the form of his future life. This work is divided into a theoretical and a practical part with an implementation of a specific solution. The opening of the theoretical part deals with pedagogical and educational influences in the period of an individual's development. The following chapters point to the influences in the context of the social environment which have got a significant impact on the progress of an individual's personal characteristics. The closing chapter offers the reader an insight into the essential influence of the communication and communication competences throughout our whole life. The final empirical part of the work summarizes the practical research, in which a research problem was determined and subsequently processed on the basis of questionnaire evaluation.

Key words: education, individual's upbringing, family, multiculturalism concept in a contemporary society, communication

Obsah

Úvod	1
1 Zásadní vlivy na výchovu jedince.....	4
1.1 Vliv rodiny na výchovu jedince.....	5
1.2 Edukační vliv na výchovu jedince	10
2 Vliv kultury na výchovu jedince.....	13
2.1 Kulturní tradice v ČR.....	14
2.2 Multikulturní (interkulturní) pestrost a výchova	14
3 Komunikace jako prostředek k úspěchu jedince	18
3.1 Komunikace ve vztazích.....	18
3.2 Komunikace v partnerském vztahu.....	20
Praktická část.....	24
4 Výzkum a dotazníkové šetření.....	24
4.1 Analýza výsledků šetření	26
4.2 Ověření hypotéz	44
Diskuze.....	46
Závěr	48
Seznam použité literatury	50
Zdroje periodik	54
Internetové zdroje.....	54
Seznam grafů.....	55
Příloha.....	56

Úvod

Hlavním motivem pro zpracování dané problematiky bylo hlubší zamyšlení se nad konsekvencemi způsobu a metodami výchovy jedince. Zásadním důvodem k zabývání se uvedeným tématem byly vnitřní pohnutky založené na osobních preferencích a s nimi související otázky týkající se podstaty života jedince, které nutně přicházejí v období, kdy se sami stáváme vychovateli a tvůrci základů budoucnosti vlastních dětí. K čemu směřovat všechna ta záměrná a nezáměrná výchovná působení? Jak chceme vychovat vlastní děti? Jaké by měli mít vlastnosti? Jak je připravit na život? Co je v tomto ohledu opravdu důležité? Jakými lidmi a jakými osobnostmi chceme, aby se staly?

Práce je dělena na teoretickou a praktickou část s výzkumným šetřením v duchu daného tématu. První a druhá kapitola shrnuje stručně výchovné metody v prostředí rodiny a také v edukačním prostředí odpovědných institucí v kontextu vlivu kultury a interkultury. Závěrečná kapitola teoretické části se zabývá důležitostmi komunikace a jejích technik uplatňovaných v interakci s vlastním okolím. Praktická část se zabývá vlastním výzkumným šetřením formou anonymního dotazníku.

Zásadní je pro nás pro všechny v těchto důležitých tématech ujasnění si priorit vlastního nastavení a sebepojetí tak, abychom je mohli postupně uplatňovat a nastavovat následně vzorce výchovy vlastních dětí. K takovému přístupu přirozeně dospěje každý zodpovědný rodič a vychovatel, pokud má upřímný zájem podílet se na tvorbě kvalitního jedince pro budoucnost svoji i celé společnosti. Být čestný, spravedlivý, otevřený, pravdivý, zodpovědný a skromný zároveň, má smysl v životě každého člověka. Jako optimista věřím, že jedinec s těmito kvalitami obstojí v jakékoli době a v jakémkoli prostředí, tedy i v dnešním světě a v současné společnosti.

Zásadním segmentem dané problematiky je ovšem kladení důrazu na výchovu jedince zdravě sebevědomého, který si je vědom vlastního potenciálu, což jim napomůže při rozhodování toho, kam směřují, čeho chtějí v životě dosáhnout a umí se v tomto ohledu orientovat v záplavě informačních platforem všeho druhu. Výchovný vliv je proto nutné vést od počátku promyšleně a uceleně bez vnášení zbytečných matoucích postojů, které by vychovávané dítě vnímalo jako neprostupný chaos. Důležité je proto nastavit si vnitřní filtr důležitého tak, abychom neztratili sami sebe a víru v dobro. Přes všechna poučení a dobře míněné odborné rady zde stále zůstává obava z toho, zda jako rodiče či

vychovatelé ustojíme a do jisté míry potřebe konkurenci se všemi nástrahami současné doby, jež často vedou k určité nespokojenosti či frustraci. To vše je jen výčet z možností, které mohou více či méně negativně ovlivnit snahu vychovatelů a rodičů. Proto se stále navracíme ke klíčovým hodnotám v podobě rodinného zázemí a bezpodmínečného přijetí jedince.

Škola by měla v tomto směru upevňovat ty vlastnosti svých svěřenců, které obecně považujeme za správné a žádané, pedagogičtí pracovníci by tak měli uvádět tuto morální teorii do praxe v kolektivu školního prostředí. Chybně je někdy škola prezentována pouze jako ústav zaměřený na vzdělávání. Jejím důležitým posláním je mimo jiné učit jedince a vést jej k samostatnosti v myšlení, ke správnému rozhodování v pravou chvíli, k třídění informací a k jejich následnému uplatnění v běžném životě. Jedinci by se měly ve škole mnohé naučit, ale měly by se učit přiměřeně svým schopnostem a možnostem v prostředí, které jim to tak umožňuje. Je dobře, že je nabídka možností vzdělávání stále pestřejší, roste tak nabídka možností uplatnění talentů a vloh, kterými daný jedinec disponuje. Podporou výběru vhodného vzdělání na základě potenciálu vede k udržitelnému rozvoji jeho originální osobnosti po celý život, který prožije pravděpodobně plnohodnotně a šťastně ve prospěch svůj a potažmo celé společnosti.

Za stěžejní považuji zacílit na průzkum, komparaci a případné dílčí hodnocení některých výchovných metod běžně užívaných v systému současného školství i běžné rodinné výchovy vycházející ze zásad a nastavených principů domácího prostředí. Některé názory ve společnosti upřednostňují to, že nejdůležitější je být čestný, spravedlivý, pracovitý a v tomto duchu také provázet rozvojem vlastní potomky. Jiné názory vycházejí patrně z vlastní nevalné zkušenosti, pokud tvrdí, že to se dneska nenosí, měly by být hlavně úspěšné, dravé a něco dokázat..., protože v dnešním světě obstojí jenom ti, kteří se neohlížejí na druhé a jdou si tvrdě za svým cílem prostřednictvím jakýchkoli prostředků. Jednotný názor na rozřešení obou táborů jistě neexistuje a je potřeba najít jistý balanc mezi nimi. Svou velkou úlohu při rozhodování se, sehrávají neodmyslitelná lákadla současné doby jako jsou moc, peníze a dobré postavení, jež bohužel často hatí snahu o ladění ryzího charakteru sebe sama i vychovávaných dětí. Doufám, že nejsou a neměly být standardizovaným měřítkem pro hodnocení kvality osobnosti jedince zejména proto, že nemusejí nutně znamenat záruku šťastně prožitého a naplněného života.

A o to by mělo jít především, tedy o dosažení takových cílů v životě, které zapříčiní naše vnitřní uspokojení z vykonaného. Mnoho náboženských výchov a jejich mudrců, historických postav v oblasti filozofie a vzdělávání i takzvaní guruové dnešní doby poukazovali a poukazují na to, že jsou důležitější věci, že by se měl jedinec vymanit z tlaku společnosti a okolí plného předsudků a nefunkčních vzorců. Často díky tomu ale dochází ke střetu názorů mezi generacemi, členy rodiny a okruhu přátel či známých. Společným jmenovatelem řešení takových sporů by však měl být respekt k jedinečnosti a osobitosti každého jednotlivce, bez ohledu na vlastní zájmy. Důležité by mělo být nacházet a nepodryvat osobnost v její ryzí a syrové podobě od začátku výchovy. Vést ji citlivě tak, že se snažíme vědomě včleňovat soulad a harmonii se sebou samým, v mezilidských vztazích i společenských vazbách.

Tímto a příbuznými tématy se v současnosti zabývá řada výzkumníků i autorů přinášejících nové pohledy a doporučení. Za všechny bych ráda uvedla ty, kteří aktivně uvádějí výchovu jako nejdůležitější aspekt modelování úspěšného jedince. Za přínosné v tomto ohledu považuji přednášky doktorky Lidmily Pekařové, které pravidelně navštěvuji a obohacují můj osobní život. Sama zdůrazňuje v přednáškách i ve svých knihách nezastupitelnost rolí obou rodičů ve výchově dítěte. Oceňuji její nekompromisní praktiky v pojetí výchovy bez přehnaných úlev a přehnané pozornosti směrem k vychovávaným dětem. Zdůrazňuje také důležitost dílčích zodpovědností, které na děti postupně převedeme. Oslovují mě přístupy Jiřiny Prekopové (Prekopová, 2009), která je propagátorkou prostého pevného objetí, jež považuje za významný atribut formování nejen malého jedince. Přínosnými shledávám postoje Jaspera Juula, které velmi srozumitelně předkládá ve své knize (Juul, 2015), v níž pojal výchovu jako partnerství mezi rodiči a dětmi. Řada jeho témat jako rovnost, respekt, neviditelnost dětí, jednota či revolta náctiletých směřují opravdu až k drsnému jádru podstaty věc i v jejich nevyhnutelných důsledcích. Za zajímavého v pojetí efektivity jedince považuji autora Stephena Coveyho (Covey, 2014), protože svá témata vede ke skutečně hlubokým poznáním, která rezonují s proměnou současné společnosti vedené k původním hodnotám.

1 Zásadní vlivy na výchovu jedince

Výchova a formování jedince je jedním z typických projevů týkající se a charakterizující dospělou fází většiny lidí. Každá vyspělá společnost si klade za cíl vytvářet příznivé prostředí, které bude co nejvíce podněcovat a pozitivně motivovat vlastní členy k rozvoji sebe sama a následně i svých vlastních následovníků. Kultivování celé společnosti i prostředí, které ji vymezuje a charakterizuje, je klíčové pro zajištění schopných budoucích generací, jež se zaslouží nejen o zachování dané společnosti, ale také o její neustálý rozvoj. Jde o jakýsi podmíněný reflex přenášející se pudově z generace na generaci. Většina rodičů přirozeně touží zajistit svým dětem bezpečnou budoucnost s potenciálem dalšího rozvoje. Stejně tak již od pradávna fungovaly a fungují všechna společenství a kultury světa, které si za hlavní cíl vždy kladly zajistit zachování všech, generacemi budovaných, jistot a charakteristických tradic či privilegií.

Hlavními vlivy formování jedinců tedy je prostředí, ve kterém nabývají všechny dovednosti a schopnosti pro přežití, dále nejužší vztahové vazby často ovlivněné a vyplývající právě z vyspělosti a z tradic dané společnosti nebo kultury. Vztahy obecně jsou stavěny na pomyslný piedestal v množství vlivů, které se zásadně podílejí na vývoji každého jednotlivce a jsou klíčové pro formování jeho charakteru a osobnosti již od útlého věku. Rodinné vazby a zázemí se nezanedbatelně podílejí na podobě jeho života a úspěchů v něm dosažených. Zázemí nejlépe charakterizuje naše vlastní gramotnost a osobní přístup k těmto oblastem našeho života: vztahy, zdraví, práce a finanční jistoty. Toto jsou aspekty, které nelze ani vyloučit či opomíjet a je důležité je udržovat pokud možno v přijatelné rovnováze jako celoživotní proces. Uvedené aspekty nás ovlivňují z počátku života na úrovni vychovávaného jedince, který se postupně transformuje do osoby vychovávající buď jako rodič nebo jako pedagog. Ve všech případech ovšem platí, jak již bylo uvedeno, že jsou všechny okolnosti zásadní pro to, jak budeme schopni svůj život žít a jakou formou získané zkušenosti předáme dál.

„Po celé dvacáté století jsme byli zvyklí, že nízké sebevědomí, závislosti a jiné formy sebedestruktivního chování, psychosomatické potíže deprese atd. mají status společenských neduhů. Na přelomu tisíciletí máme k dispozici dvě věci, které mohou tuto situaci pozměnit. Jednak opouštíme ideál přizpůsobivého člena masy, jednak jsme

získali zkušenost a osvojili si nové znalosti o lidském zdraví a vývoji, které nás v mnoha ohledech přinutily naprosto přehodnotit náš dosavadní pohled na člověka.“

(Juul, Jesper, 2015, s. 33)

1.1 Vliv rodiny na výchovu jedince

Ovlivnění rodinou v průběhu rozvoje jedince je jedním ze základních pilířů utváření jeho osobnosti a charakteru. Důležitou roli pak v tomto ohledu představují rodiče jako prvotní vzory s vedoucí úlohou (Maturkanič, P., 2021, s. 178). Již velmi malé dítě vnímá osobnosti svých rodičů a to, jakou roli zaujímají v rámci celé rodiny a nejbližšího společenství. Uvědomují si dominanci některého z rodičů a přizpůsobují tomu svoje jednání a pojetí každého z nich. V dnešní společnosti v rámci západních kultur není neobvyklé, že dominantní roli v rodině přebírá žena a stává se tak nejvýraznějším výchovným prvkem a tím spíše, pokud je žena samoživitelka a zastává tak úlohu obou rodičů, přičemž není možné, aby zcela nahradila roli nepřítomného mužského vzoru.

Ideální je samozřejmě pro vyrovnaný rozvoj dítěte, pokud vyrůstá v úplné a funkční rodině, kde jsou zastoupeny vyváženě role obou rodičů, které fungují jako přirozený vzor ukotvující se v návycích dítěte. Důležité je ovšem rovněž úroveň v rovině vzájemného vztahu obou rodičů. Nejen v době adolescence dítěte je rozhodně přínosné, pokud je v domácím prostředí svědkem harmonického vztahu matky a otce, kdy je zřejmé, že spolu rodiče sdílejí každodennost, komunikují nenuceně a problémy řeší společnou kooperací. Péče o jejich vzájemný vztah by měla být automatickou součástí rodinného života. Mělo by být přirozené, když chtějí trávit rodiče nějaký čas výhradně spolu bez přítomnosti dětí. Pokud rodiče zanechají dospívající děti občas samotné doma, aby zašli na večeři nebo na setkání s přáteli či zašli do divadla, je známkou zdravého vývoje jejich partnerského soužití i soužití celé rodiny.

Děti se tím učí sebevědomému pojetí sebe sama i členů rodiny bez podmínek a předsudků. Pokud zažívají každodenně pocit lásky mezi rodiči přenášený přirozeně i na ně samotné, je to nejlepší cesta k pěstování harmonických vztahů a partnerství v jejich budoucím životě. Je známo, že 98 % problémů dětí a následně dospělých je v důsledku odrazem stavu jejich původní rodiny. Jejich role v životě a potažmo úspěšnost v jeho jednotlivých oblastech jsou značnou měrou definovány těmito primárními vzory a na jejich základech zkonstruovanými vzorci. Hubatka ve své knize

uvádí, jak důležitou roli v tomto ohledu zastávají emoce a pocity panující v rodinném soužití (Hubatka, Miloslav, 2014, s. 181-184). Popisuje je jako posilovací či zeslabovací mechanismy přímo ovlivňující veškeré snažení uvnitř rodinného života. Důležité je mít je pod kontrolou v umírněné sebekázni. Podněty pro projevení emocí mohou mít pro různé osobnosti různý smysl a následný dopad. Stres a neúspěch může na někoho působit jako výzva, zatímco na jiného bude působit zcela opačně. Je proto přínosné vytvářet pozitivní prostředí s kladnými emocemi, ve kterém se snáze zvládají nepříznivé dny.

Rovněž Matoušek a Pazlarová vyzdvihují důležitost rodiny (Matoušek, O. a H. Pazlarová, 2014, s. 17-19) a mluví o ní jako o nejvhodnějším prostředí pro výchovu dítěte. Dále poukazují na skutečnost, že funkční rodina je klíčová pro zajištění naplnění hlavních životních potřeb všech svých členů. Jasně formulují fakt, že neúplná rodina je zranitelnější a tuto nejistotu si děti přenášejí také do svého dospělého života a vlastní rodiny, ve které mohou nadále trpět negativními pocity nedostatečnosti.

Řada odborníků v oblasti psychologie často hovoří o uzdravení mužské a ženské energie v prostředí rodinného hnízda, která vede k rovnováze uvnitř rodiny a také v nitru každého jejího člena. Znamená to přirozené rozvržení elementu ženy jako manželky a matky a muže jako elementu manžela a otce, popřípadě také jako hlavy rodiny. Tím se vybuduje solidní zázemí pro všechny členy, které významně přispěje k ukotvení jejich sebelásky, vzájemné lásky, důvěry v dobro a sebepoznání. Rodina tvoří základnu emocionální, zásadně tak ovlivňuje sebevědomí, sebedůvěru a schopnost prosazení se ve společnosti v jakékoli podobě (Sedláček, J., 2021, s. 39-42).

S tím ostatně úzce souvisí podněcování dítěte v jeho zájmech a touhách, poznat jeho silné stránky a potenciál, které by se pak měly stát nadlouho součástí jejich i třeba profesního života. Volba koníčků, projev zájmu o nějakou činnost by se měly stát vodítkem k prozkoumání toho, co skutečně dítě potřebuje zažívat a co jej naplňuje proto, že je to v souladu s jeho vnitřním talentem, který se tak snaží prohloubit. Tím zajistíme svému dítěti pravděpodobnost správné volby budoucího povolání, které bude provádět s dlouhodobým a opravdovým nadšením. Takové profesi skutečně propadne, stane se jeho vášní a celé okolí to pozná na první pohled, že mají před sebou člověka, jenž je v práci rád a proto ji vykonává dobře ku prospěchu všech a také sebe sama. Pokud je v rodině budován přirozený respekt mezi všemi členy je tedy samozřejmé, že se takové dítě dočká podpory ze strany rodiny. Takto nastavená forma spolupráce, doplněná vhodnými komunikačními programy, předurčuje všechny zúčastněné

k dlouhodobě stabilním a kvalitním vztahům, jež je budou prospěšně doprovázet nejen v soukromí, ale i v profesním životě. Takové vazby se vzájemnou podporou a porozuměním, pocitem bezpodmínečné lásky, pozornosti a ohleduplnosti předurčují vychovávaného jedince k úspěchům a k dosažení životní spokojenosti.

Opakem jsou ale ty případy, kdy je dítě donuceno věnovat se oboru jen z ekonomických důvodů a z důvodů určité společenské prestiže a dosažení uznání okolí. Takový jedinec nepocítuje uspokojení a radost z vykonaného, stává se frustrovaným a nešťastným ze zdánlivě nejasných důvodů, jakoby bez příčiny. A to je právě nechvalný fenomén současné doby a následek čírého kalkulu. Počet případů vyčerpání a vyhoření se postupně stává běžnou součástí našich životů zcela zbytečně. Spolehlivým návodem, jak tomu předcházet je podpořit talenty a potenciál svých dětí tak, aby je mohly přirozeně prohlubovat a následovat v průběhu celého života. Přirozeně tak nastavovat vnitřní vzorce, jež se stanou spolehlivým kompasem pro zásadní volby v jejich životě, díky čemuž nedojde k blokům vedoucím i k fatálním následkům.

Originalita spí v každém jedinci a stává se stále častější, že rodiče s dětmi podstupují organizované programy pro odemykání vlastního potenciálu, na kterém pak společně cíleně spolupracují a rozvíjejí jej. Takováto pravidla a rodinné principy budují silná pouta nastavení skutečných morálních i etických hodnot uplatňovaných nadále i mimo hranice vlastní rodiny.

Zajímavým a neméně složitým parametrem rodiny jsou vyrovnané síly na pozici sourozenectví. Donedávna jsme byli dogmatizováni nejen předsudky typu: „Dokud nejsi plnoletý, budeš vše dělat tak, jak určím já (rodič),“ ale také tím, že nejstarší sourozenec má povinnosti vůči mladším sourozencům v tom smyslu, že je do jisté míry vychovává a má za ně zodpovědnost. I tyto struktury zaznamenávají v současném pojetí trhliny a pravidla jsou měněna v duchu zásad rovnováhy povinností a privilegií mezi všemi sourozenci.

Nelze znevýhodňovat jednoho vůči druhému přemrštěnými požadavky a neúměrnými povinnostmi, které mají za následek ochlazení nebo úplné narušení vztahů, jež nezřídka zcela ztroskotají na neschopnosti vymanit se z přiřazených rolí. Takový přístup sklízí své dopady ještě v mnoha rodinách dodnes. Setkáváme se s naprosto deformovanými vztahy, které nutně vedly k úplnému zániku vazeb v původní rodině. Takoví jedinci jen stěží zvládnou nastavit nové, spravedlivé a funkční principy ve své vlastní rodině, rozhodně je to alespoň nelehký úkol. Jak se jako rodiče snažíme odhalit potenciál a talenty v dětech, je důležité odhalit včas jejich silné stránky a právě ty by měly

určovat spravedlivé a přijatelné rozvržení povinností v domácnosti. Není nutné bazírovat na tom, že musejí všechny děti plnit všechny úkoly. Daleko účinnější je nechat volbu vlastních preferencí, v oblasti plnění domácích prací, na dětech samotných v duchu: Tobě jde líp tohle, mně vyhovuje spíše tohle.

Základem k takovému jednání by se mohly stát pravidelné rodinné porady, na kterých všichni její členové svobodně vyjádří k nastavovaným pravidlům. Půjde o jakýsi kreativní proces vtažení do společné hry s jasně definovanými pravidly. Není nic horšího než nevyřčená očekávání, neprojevovaná vzájemná úcta stejně jako upřímný vděk a porozumění. Je mnoho z nás, kdo si stále pamatujeme dřívější předsudky rozšířené napříč celou společností a mnoha generacemi. Dlouho nebylo prakticky možné vyslovit upřímnou pochvalu a uznání, aby jedinec jakože nezpychl. Stejně tak nebylo vhodné dát dětem za pravdu a přiznat, že něco zvládnou lépe než dospělí nebo vědí lépe než dospělí (například ví dítě lépe, v jakém oblečení je mu dobře). Tyto zdánlivě nedůležité maličkosti nesou za následek somatizující defektivní projevy na fyzické úrovni v dospělosti doprovázené často neuspořádanými myšlenkami a názory, takže působí na okolí zmateně a nevyrovnaně (jednou prominu něco, za co druhý den se stejnou lehkostí trestám).

I proto je důležité nastavená vnitřní pravidla rodinného soužití nejen přesně formulovat, ale také je důsledně dodržovat ve všech směrech (platí stejně pro rodiče jako pro děti), aby nedocházelo ke zbytečným stresovým a konfliktním situacím. Takovými pravidly se vnášejí do života klid a pohoda, tolik potřebné pro načerpání nových sil a energie v domácím zázemí a opravdovém přístavu. S tím se pojí také sdílení zážitků a pocitů z prožitého dne nebo ze společných aktivit, které slouží jako výrazný tmelící rodinný prvek. Přitom se nemusí vždy jednat o nákladné společenské akce, ale stejný efekt budou mít nenáročné výlety do okolí bydliště, které děti zvládnou naplánovat samy, připravit program a postarat se o zábavu.

Děti přirozeně cítí zodpovědnost již od velice útlého věku. To jen my dospělí jim ji nechceme často dopřát, protože máme vnitřní nastavení a zakódované vzorce, jež nám v tom brání. Přesto je důležité dopřát dětem svobodnou vůli v dosažení pocitu a poznání, že jsou zodpovědné za svoje úkoly a své jednání. Dodává jim to pocit důležitosti, jež si užívají a touží ho projevit. Jde o součást nikdy nekončícího procesu učení, sebekázně a sebekontroly, které je budou provázet po zbytek života. Na této cestě mnohokrát neuspějí, budou se muset smířit s řadou proher, ale to vše je jen ještě více připraví a posílí k překonávání překážek. Pochopí, že vše nemusí být nutně vždy

perfektní a dokonalé za všech okolností. Pochopí, že je dostatečné takové, jaké právě je a nemusí se nutně přetřhnout, aby všem dokázalo, že je ještě lepší a dokáže cokoli lépe. Pokud necháme děti se spálit nebo si natlouci kolena, porozumí teprve našim slovům, kterými jsme je upozorňovali na to, co jim hrozí. Jen jejich vlastní zkušenosti je budou posouvat dál v cestě za úspěšným a radostným životem, kterým je v ryzí podobě vnitřně vyrovnaný a spokojený jedinec přenášející toto poselství na vlastní spokojenou rodinu. *„Radost, která závisí na vnějších faktorech nikdy netrvá dlouho. Zkusme být v kontaktu s tím, co v nás posiluje radost uvnitř, která trvá. Dovolte i svým dětem zažít ten rozdíl. Optimismus a pozitivní myšlení pomáhá na cestě k radosti. Zkuste u sebe i svých dětí vidět to, co vám situace přináší užitečného, a vnímejte svou vděčnost za to, že to můžete zažívat.“* (Černý, V. a K. Grofová, 2017, s. 45-46)

Je potřeba ze svého života vytěsnit všechny mýty, kterými jsme byli sami deformováni. Ať to byly názory, že jsou děti svým rodičům povinováni vděčností a respektem nebo bezbřehou láskou. Takové pocity by měly vycházet z jedince jen přirozeně bez manipulace a terorem přehnané lásky, která může vést až k celoživotní nezdravé závislosti dětí na rodičích. Ve všem je třeba udržovat vyváženou umírněnost. V míře pochvaly, povzbuzení i projevech lásky, které by měly sloužit jako ujištění našeho vzájemného bezpodmínečného a láskyplného vztahu a podpora v jakékoli spontánní samostatné činnosti. To bude mít přesah i do vědomí přirozené motivace ze strany svých nejbližších.

Juul se o tom zmiňuje také při hodnocení rovnocenné rodiny (Juul, Jasper, 2015, s. 185), kterou charakterizuje zejména kvalita rozhodovacího procesu více, než proces samotný. Rodičovské vedení popisuje jako činnost vycházející z jiných potřeb ohraničenou jinými principy, ale přesto ve svém výsledku nemá problém přijetí dítěte takového jaký je. Dále zaznamenává důležitou myšlenku, v níž uvádí, jak je nelehká situace v budování rovnocenného rodičovského vedení, protože nám v tomto ohledu chybí jakékoli plnohodnotné vzory a modely vedení. Jde totiž o neustálý vývoj tohoto procesu v neustálých proměnách a vytváření nových hodnotových vzorců.

To, že se stáváme každý součástí tohoto procesu je v podstatě velmi pozitivní. Dává nám naději na nápravu již zarytých chyb, které měly za následek výchovu neschopných a často pro život nepoužitelných dětí díky vedení rodičů tak, že za ně všechno dělali (aby to bylo rychleji a správně provedené; prokážu ti svou lásku tím, že za tebe převezmu zodpovědnost). Snad to napomůže do budoucna návratu typického mužského

vzoru do rodin, kde jsou v mnoha posledních letech spíše na pozadí dění, vlivem historického vývoje v poválečné době po polovině dvacátého století.

1.2 Edukační vliv na výchovu jedince

V předchozí kapitole bylo poukázáno na nezastupitelnou roli rodiny jako výchovného nástroje pro budoucí role jedinců. Stejnou úlohu v tomto procesu výchovy a formování dětí a jejich osobností zaujímají školství a vzdělávací instituce. Stejně i ony zaznamenávají neustálý pokrok a posun ve vývoji vzdělávání a pedagogiky. Rovněž se mění role a vnímání pedagogů a jejich dopadu na modelaci dětského a následně dospělého světa v realitě. Historický vývoj vzdělávání a vzdělanosti v Českých zemích byl značně ovlivněn zejména osobností Jana Amose Komenského (1592-1670), jež se didaktikou a vzdělávacími systémy ve všech obdobích života člověka detailně zabýval a propagoval je. Specifikuje nároky a požadavky na vyučujícího a propaguje vzdělávání všech, včetně dívek a žen. I proto proslul v celé Evropě jako reformátor školství. Dalšími významnými osobnostmi v této oblasti byli Marie Terezie (1717-1780) a v neposlední řadě také inovátor a skvělý stratég Tomáš Baťa (1876-1932). Ti všichni se zasloužili významně o rozvoj didaktických procesů obecných nebo specifických pro určitou oblast lidských činností. Bohužel se po této vlně velikánů usadila v české kotlině v druhé polovině 19. století ideologická propaganda provázená příslušným vzdělávacím programem (Mužík, Jaroslav, 2012, s. 13-18).

V České republice představuje školství propracovanou a sofistikovanou strukturu s pevně danými pravidly týkající se výchovy dětí již od nejútlejšího věku. Předškolní rok pro děti znamená povinnou docházku do zařízení příslušné mateřské školy, jež by měla ukotvit v jedinci potřebné dovednosti, znalosti a schopnosti pro hladký přestup na základní školu. Předškolní výchovná zařízení nejen suplují rodičovskou péči a výchovu, ale také spoluvytvářejí struktury ve výchově jedince v oblasti jeho sociálních, hygienických a společenských návyků. Získá základy vzdělávání v té nejpřirozenější formě od pedagogů k tomu určených. Dodržováním primárních pravidel a zvyklostí pro kooperaci ve skupině a interakci s vrstevníky získá zásadní dovednosti, jež mu pomohou a usnadní zvládnout i náročnější školní docházku. V tomto zařízení určeném pro nejmenší se prvně seznámí s reakcemi, emocemi a pocity svými i těch druhých, porozumí jim v základních skladbách a připraví se tak na složitější situace vyplývající

z dalšího rozvoje. Jsou tak položeny základní kameny pro budoucnost úspěšného jedince přinášející smysluplný prospěch sobě i společnosti.

V posledních letech jsme zaznamenali výraznou změnu ve školství týkající se tolik skloňované a kontroverzní inkluze. Tato změna má nezanedbatelný dopad na školství a je otázkou, zda z ní bude společnost do budoucna těžit přínosy či ne. Nad touto otázkou se zamýšlí například Václav Klaus ml. ve svém komentáři, kde uvádí počáteční dopady celé situace z pohledu speciálních pedagogů Praktických a zvláštních škol, kteří svůj celý život zasvětili obětavé péči o mentálně nebo jinak znevýhodněné děti, ale také z pohledu pedagogů klasických základních škol, kteří budou nuceni čelit této nové a jistě ne snadné výzvě (Klaus, Václav ml., 2016, s. 176-178).

„Svoboda je tedy akt lidské vůle spjatý s možností volby, a to na základě poznání. V konečném důsledku jde o volbu ze dvou možností: volbu mezi dobrem a zlem. O této svobodě rozhodování jsou vlastně celé dějiny lidstva; . . .“ (Maturkanič, P. Patrik, 2018, s. 27)

Dalším novým fenoménem ve školství je rozmach celoživotního vzdělávání, které nachází stále více příznivců a uplatnění nejen v prostředí seniorské populace. Mnoho zástupců středního věku propadlo kouzlu doplnění si vzdělání například dálkovým studiem kolidujícím s jejich občanským zaměstnáním i osobním životem. Vznikla díky tomu řada nových vzdělávacích zařízení, některé vysokoškolské univerzity na tento jev také zareagovaly a rozšířily svou nabídku vzdělávacích programů. I tento příklad poukazuje na stoupající tendenci rozvoje a vzdělanosti jednotlivců i celé společnosti a jejich následný předpoklad úspěšného a progresivního uplatnění v řadě oblastí.

Příčinu jakékoli potřeby vidí Vágnerová jako důležitou osobnostní charakteristiku vycházející mimo jiné z hierarchie potřeb (Vágnerová, Marie, 2010, s. 265). To se významně spolupodílí na pravděpodobnosti určitého chování jedince a s ním související úspěšnost v soukromí i v profesi a celkové adaptaci na společnost.

Pan docent Maturkanič (Maturkanič, P. Patrik, 2018, s. 26) akt chtění (dosáhnout něčeho) připisuje svobodné vůli každého jedince se rozhodnout pro cokoli co považuje za správné, tedy dobré.

Jakkoli dokonalé školské zařízení a instituce působí na svoje svěřence, je jen na rozhodnutí každého, zda nastoupí cestu osobního cíleného rozvoje, pokorného vzdělávání a stát se tak společensky úspěšným. Nutně to ovšem nemusí znamenat jeho vnitřní uspokojení, které by mělo být programováno zejména vzorci naplnění a uplatnění vlastního talentu a potenciálu. Jedině pak bude všechna snažení považovat

za smysluplné a hodnotné pro to, aby je výchovou předal i vlastním dětem . Všechny výchovné imperativy (přiměřenost, důslednost, poslušnost, názornost, trpělivost či důvěra) pak získávají na větším významu v uplatňování v rodinném či školním prostředí. Proto je důležité mít stále na mysli, že se děti učí řídit a organizovat svůj život tím, jakými slovy řídíme a organizujeme my je. Vyplatí se proto, být vědomě pozitivní ve všech oblastech svého života v roli rodiče i pedagoga.

Jako v každé lidské skupině, tak i ve školním prostředí dochází k jakémusi boji o prosazení svých zájmů a uplatnění své vůle. Hlavním vykonavatelem prevence je zde dozajista právě pedagog jako nositel morálních zásad a normativního chování. Učitel se zde musí prosadit jako ten, kdo má v jakýchkoli sporech poslední slovo, kdo bývá soudcem. Aby jeho postoje byly dostatečně přejímány daným kolektivem, měl by být skutečnou osobností a personou. Jeho úkolem je prosazení spravedlnosti mezi dětmi. Jde především o ochranu slabších před silnějšími. Může využít každé příležitosti k tomu, aby je povzbudil, dodal jim odvahy, posílil jejich sebevědomí, ujistil je, že jsou stejně hodnotné jako ostatní. V tomto je jeho úloha skutečně nezastupitelná. Děti mají silnou potřebu se svěřovat, proto je třeba takové jednání podpořit, ať se jedná o oběť nebo o nezaujatou osobu, která může podat svědectví o probíhající šikaně v kolektivu. Totožnost takového zdroje informací je nutné tajit a projevit takovému informátorovi uznání za statečné a etické jednání ve prospěch šikanovaného. Dobrou prevencí je také co nejširší uplatňování kooperace mezi dětmi při všech školních činnostech. Základem je podporovat zapojení outsiderů do skupinových aktivit, aby tak mohli získat respekt třídy a vyšší sebeúctu.

2 Vliv kultury na výchovu jedince

Významným aspektem ve formování jedince jsou kulturní zvyky společnosti, ve které se jedinec vyvíjí (tj. v procesu enkulturace). Každý jedinec si rychle a zcela přirozeně osvojí principy a zásady kulturní společnosti, které mu jsou předávány a díky tomu se nadále rozvíjí kultura samotná i jedinci, kteří se takového procesu účastní. To je základem dědičnosti tradic, zvyků a rituálů, které by měly zůstat nedílnou součástí každé kulturní společnosti navzdory rychlému tempu pokroku a všeobecného rozvoje. Jedinci vyrůstající v prostředí, které ctí tradice a zvyky svých předků mají k takovým hodnotám upevněný vztah na celý život a pečují o tyto nehmotné statky s posvátnou důsledností.

Takové aktivity ve společenském pojetí formují a vychovávají jedince k úctě k těmto zděděným rituálům, protože oni sami se stávají jejich nositeli. V pomyslných dědicích je tak posílena hrdost spojená s vlastním původem, charakter i národní a kulturní vědomí spojené s pocitem zodpovědnosti za převzaté hodnoty dané kultury a celé společnosti.

Přesto zachování těchto hodnot bývá stále těžší na pozadí měnícího se uspořádání světa a kultur v něm. Lipovetsky ve své knize popisuje rozmach světokultury (Lipovetsky, G. a H. Juvin, 2012, s. 11-21), jenž stírá rozdíly jednotlivých národů, které se dostávají na pouhé pozadí působení hypermoderní globalizace. Dále udává, že jsou nenávratně pryč doby, kdy byla kultura stabilní neměnnou formou projevů charakteristik určitého společenství.

„Doposud bývala kultura tím, co do života vnáší jasný řád a dává životu smysl, neboť jej rámuje souborem božstev, pravidel, hodnot a symbolických soustav. Světokultura působí oproti této starobylé logice přesně opačně: do naší existence a našeho vědomí vnáší neustálou dezorganizaci a nedostatek řádu.“ (Lipovetsky, G. a H. Juvin, 2012, s.14)

2.1 Kulturní tradice v ČR

V současné době v ČR zaznamenáváme určitý trend návratu k tradicím a folkloru i tam, kde to není zcela běžné (Česká televize. *Galerie tradic* [online]). Díky udržování tradic a jejich pokračování v podobě nástupu mladých generací se podařilo některé české a moravské folklorní zvyky zapsat do seznamu kulturního dědictví mezinárodní organizace UNESCO. Ta se v roce 1997 zasloužila o vytvoření mezinárodní ceny s názvem Mistrovská díla ústního a nemateriálního dědictví lidstva. V roce 2005 byla takto oceněná díla převedena do nově vytvořeného Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva. V současné době se v tomto soupisu nachází bezmála 400 významných památek nehmotné tradiční kultury z celého světa. Mezi nositeli tohoto titulu za Českou republiku figurují zatím čtyři: slovácký verbuňk, jízda králů, masopust na Hlinecku a sokolnictví. O podobný projekt v tuzemském měřítku se postaralo ministerstvo kultury vytvořením Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR, na kterém je aktuálně zapsáno čtrnáct položek včetně: masopustního veselí, strážnického cifrování, vlčnovské legrůty, sokolnictví a chovatelé dravců, vodění Jidáše, valašští odzemkáři, jemničtí běžci o Barchan, lidové loutky - vodiči marionet, tradiční léčebné procedury - priznická vodoléčebná metoda a modrotisk. Všechna tato předávaná dědictví jsou chloubou daného území i lidí v něm žijících, které je udržují v podobě, kterou převzali po svých předcích. Většina tradic je úzce spojena s křesťanskou vírou a i díky tomu je náboženství trvalou součástí mezilidských vazeb sounáležitosti.

2.2 Multikulturní (interkulturní) pestrost a výchova

Žijeme v měnícím se světě poznamenaném globalizací, ekonomickými, politickými i ekologickými změnami, které často vedou k tomu, že jsou jednotlivci nebo i celé skupiny obyvatel nuceni opustit svoje dosavadní místo k životu a nahradit jej novým, zcela odlišným od toho původního.

Migrace se stává reálnou součástí života v multikulturním světě, přestože naráží na většinový odpor a nepochopení i nepřijetí. Tollarová a kolektiv o tomto tématu hovoří také jako o lokálním problému (Tollarová, B., M. Hradečná, A. Špírková a kol., 2013,

s. 14-15), který je potřeba řešit individuálně, dle konkrétních specifických projevů týkajících se zejména vzájemného soužití obou protistran. Za důležité považuje prevenci ve věci integrace menšin do většinové společnosti.

Stejně tak Jarkovská a její kolektiv o problematice migrace hovoří (Jarkovská, L., K. Lišková, J. Obrovská a A. Souralová, 2015, s. 164). Uvádějí ve své publikaci výsledky průzkumu Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), jenž hovoří o faktu, že žije ve světě mimo svůj domov asi 214 milionů jedinců, přičemž lze očekávat, že v budoucnu bude mít migrace vzestupnou tendenci. V globálním kontextu lze ale většinu národů považovat za kulturní menšinou a jde často jen o přístup, o úhel pohledu na danou problematiku ze strany většinové společnosti.

Průcha ozřejmuje (Průcha, Jan, 2011, s. 15), že se tomuto tématu věnuje celá řada neziskových organizací a školních i mimoškolních projektů na úrovni krajů (např. projekt: „Zkusit to spolu“, organizovaný v letech 2006 a 2007 v Hradci Králové pod záštitou občanského sdružení Salinger a místního Úřadu práce, které si kladou za cíl přiblížit touto činností etnické skupiny původním obyvatelům a podpořit tak jejich vzájemnou koexistenci a kooperaci. Jsou pořádány multikulturní tábory pro sociálně znevýhodněné děti, kde jsou vedeni k tomu neřešit kdo je odkud a kooperovat v duchu rovnosti.

To je klíčové pro zapojení menšin do společnosti, být její součástí a snad i přínosem. Přes všechny snahy jsme ale často svědky projevů rasové nesnášenlivosti, xenofobie nebo rasismu a agrese namířené proti etnickým menšinám. Původcem těchto projevů ze strany většinové kultury bývá obvykle nechuť k přijetí neznámého, nedorozumění mezi zástupci obou stran a působení předsudků, které se společností šíří.

„Předsudky jsou z psychologického hlediska zvláštní hodnotící postoje. Jejich specifickou vlastností je to, že jde o postoje předpojaté - to znamená že se neopírají o objektivní znalosti osob či jevů, . . .“ (Průcha, Jan, 2011, s. 59)

Pro potření většiny problémů je zásadní citlivé vedení včlenění jednotlivců i etnických skupin do majoritní společnosti. Cestou k přijetí by mohlo být uvědomění si pestrosti, která v důsledku integrace menšinových skupin na poli společnosti vzniká. Negativa by se tedy přeměnily v pozitiva ve formě například vzájemně sdílených kulturních rysů. Stává se tak, že se jednotlivé rodiny obou stran navštěvují ve svém domácím prostředí, což přináší nová poznání a pochopení způsobu života. Na takových setkáních jsou hlavními tématy rozhovorů přiblížení každodenních činností a běžného způsobu života té či oné kultury. Rodiny pro sebe navzájem uvaří jídla typická pro jejich rodnou zemi.

I to se stává mostem k přijetí odlišností mezi jednotlivými představiteli rozdílných světů, která vedou k pochopení toho, jak je obtížné se začlenit do nové společnosti a nalézt nový domov v cizí zemi a kultuře. Snáze se pak začleňují zejména děti do nového školního prostředí, ve kterém nachází oporu spolužáků, kteří se aktivně připojili k poznání jejich původního světa a tradic. Tento výstup z připraveného setkání je často opravdu zásadní, zvláště uvážíme-li, že řada cizinců migruje z důvodu dosažení kvalitnějšího vzdělání a následně celého života, pro svoje děti. Ve školním prostředí je atmosféra pro začleňující se dítě velmi důležitá pro to, aby se snáze s tak markantní změnou vyrovnalo a zvládlo kromě jazykové bariéry také rozsah učebního programu školy v dané společnosti. Zpravidla se tedy jedná o dosažení požadovaného vzdělání ve druhé generaci příchozích etnických skupin (typicky Vietnamských migrantů).

Zabývají se tím významně právě Jarkovská a kolektiv autorek (Jarkovská, L., K. Lišková, J. Obrovská a A. Souralová, 2015, s. 125-142), které se začleněním dětí migrantů podrobně zabývaly. Hovoří o tom, jak se matky doslova obětují pro to, aby jejich děti dosáhly na lepší postavení a vzdělání v nové zemi. Vydělávání prostředků pro vzdělání jejich dětí na nejnižších místech v hierarchii pracovních pozic na trhu práce je běžnou součástí života všech migrantů v zemi majoritní společnosti. Důvodem je často jazyková bariéra i legislativní omezení nedovolující vykonávat stejnou profesi pod hlavičkou dosaženého vzdělání v cizí zemi.

Z některých šetření týkajících se multikulturní problematiky (Cizinci tu nejsou cizí!(?), 2004), kdy byly dotazovány zainteresované skupiny školního prostředí (děti obou skupin žáků, učitelé), vyplývají zajímavé skutečnosti jak uvádí Průcha ve svém zpracování tohoto tématu (Průcha, Jan, 2011 s. 74-88). Výše uvedený výzkum přinesl poznání, že současná generace dětí je připravena přijmout migranty za své spolužáky celkem bez problémů, přesto je pro takový smíšený kolektiv běžné, že se zde setkáváme s emocemi dětí v rozptýlu od přijetí přes ignoraci a někdy i po ojedinělé striktní odmítnutí. Velmi důležitou roli při tom hraje uvedení nových dětí cizí kultury třídním učitelem, který by se měl na takovou situaci náležitě připravit. Pedagogický sbor uvádí jako nejčastější problém odhad a prověření kvality a rozsahu předchozího vzdělání v rodné zemi jedince a jeho následné zařazení do odpovídající školní třídy. Za problém považují také jejich klasifikaci žáků migrantů, která by měla být přizpůsobena jejich schopnostem a s tím související nesoulad se základnou domácích, většinových žáků. Z uvedených informací je nasnadě, že nejsložitější situaci mají v těchto případech právě vyučující pedagogové, kteří by jako autority měli být nejen příkladem pro daný

kolektiv, ale měli by dokázat vést společenství žáků ke vzájemnému propojení v prostředí dotčené třídy.

„Setkala jsem se s žákem z Ukrajiny, který přišel do 8. třídy a vůbec neuměl česky. Zpočátku vůči němu byly děti ostýchavé a moc se o něj nezajímaly. Přemýšlela jsem tedy, jak mu pomoci. Využila jsem toho, že uměl dobře anglicky, a tak jsem s ním vše probírala přes angličtinu. Když spolužáci viděli, jak dobře mluví anglicky, hned u nich získal respekt.“ (pozn.: vyjádření učitelky, Průcha, Jan, 2011 s. 84)

Častým důvodem kriminality a nezákonného jednání zástupců menšinových skupin jsou problémy spojené s nezaměstnaností, jejich následnou frustrací z dlouhodobých existenčních potíží a z důvodu nepřijetí většinovou kulturou. Vědomí příslušnosti k určité kultuře nebo etniku je často předmětem osobní hrdosti a cti každého jejího zástupce, kterou vyjadřuje úctu ke svým kořenům. Právě to se ale stává citlivým tématem dnešní doby, tématem jež je v určitém smyslu slova jablkem sváru a často i předmětem manipulativních technik některých politiků či politických stran. Tím se jen prohlubují problémy spojené s přijetím etnických menšin majoritní kulturou.

Věřím, že za problémy přijetí kulturních menšin stojí v mnoha případech strach z neznámého, živený populismem některých politických person. Právě politická elita a její představitelé by měli sami být příkladem v přístupu k řešení otázek týkajících se soužití etnických menšin v rámci jedné země. V ČR jsme sami svědky prolínání kultur, které není vždy bezproblémové. Nejpočetněji jsou zde zastoupeni skupiny Slováků, Romů, Ukrajinců a Vietnamců. Je zajímavé, že některé skupiny se zdají být méně problémové, než jiné i přes jejich krátkodobé působení na našem území.

Jarkovská se zabývá rovněž problematikou jazykové bariéry menšin (Jarkovská, L., K. Lišková, J. Obrovská a A. Souralová, 2015, s. 205-209), která je často klíčovým problémem ve vzdělávání a výchově jedinců etnických skupin. Uvádí jako velký problém dětí z přistěhovaleckých rodin fakt, že nemají možnost zvládnutí příslušného jazyka do takové míry, aby se mohly na území nového státu bezproblémově vzdělávat a tím snáze zařadit do nové společnosti.

Přes uvedené problémy a bariéry mezi příslušníky rozdílných kultur je patrný pozitivní posun k lepší integraci cizinců. Děje se tak především díky osvětě a dostupným informacím a také díky jisté otevřenosti nastupující generace k novým pojetí multikulturní společnosti.

3 Komunikace jako prostředek k úspěchu jedince

Od pradávna byla komunikace ve všech svých formách jednou z nejdůležitějších složek lidského soužití a vzájemných vztahů. Současná společnost i doba je pro toto téma obzvláště otevřená ať již v teoretických nebo praktických oblastech života. Ačkoli sociální psychologie nabízí řadu poutavých a poučných témat, přesto je komunikace pravděpodobně tím nejméně využívaným. Důvodem je zajisté skutečnost, že je komunikace klíčem k harmonickým vztahům i k tomu, jak se cítíme při komunikaci ve všech oblastech našeho každodenního života. Proto je tak důležité s tímto nástrojem lidství nakládat moudře s obezřetností a přitom hravou lehkostí, seznamovat se s některými technikami hlouběji a zdokonalovat se v nich proto, aby byla pro nás komunikace s okolím potěšením a radostí.

Správně pojatá komunikace v interakci s okolím je totiž alfou a omegou osobního úspěchu ve všech strukturách vztahů. Pokud dokážeme správně komunikovat v různých oblastech života napříč společenstvími, a pokud se touto otázkou vážně zabýváme, je téměř jisté, že budou naše vztahy daleko kvalitnější a všestranně přínosné. Nebojme se proto komunikovat na takové úrovni, která nám přinese potěšení z osobního setkávání. To však vyžaduje značné soustředění, cvik, sebereflexi a zaujetí pro věc. Vyhodnocujeme a soustředíme se na všechny typy komunikace, které nám do života vstoupí a poučme se z jejich výsledků. Je důležité pokusit se je správně analyzovat pro to, abychom příště dokázali odvrátit nedorozumění nebo lépe vysvětlili svůj záměr. Staňme se v této oblasti nejprve badateli a pak třeba také inspirací pro ty, kteří se v tomto směru zatím orientují nebo jej doposud nepovažovali ve svém životě za stěžejní!

3.1 Komunikace ve vztazích

Budování vztahových vazeb (personálních vztahů) je naší přirozenou součástí po celou dobu života. Jankovský uvádí (Jankovský, Jiří, 2003, s. 77), že vztahy si budujeme již od narození, primárně se svojí matkou a nejbližší rodinou (primární skupina), která nás nejvíce ovlivňuje a stává se nám po dobu dětství nejdůležitějším vzorem. Je to skupina,

se kterou si budujeme různě silné citové vazby. Má nezastupitelný význam pro následnou socializaci jedince (včlenění jedince do společnosti).

V době dospívání a také později nás ovlivňují další skupiny tzv. sekundární. Řadíme sem obvykle prostředí školní třídy, kroužky, nejrůznější party vrstevníků a přátel, pracovní prostředí apod. Často některá sekundární skupina přeroste v našich preferencích ve skupinu referenční, tedy takovou, která je pro nás větším vzorem než skupiny ostatní, stává se naším modelem a vzorem s pozitivním či negativním dopadem (Jankovský, Jiří, 2003, s. 78). Je samozřejmé, že v různém prostředí jednáme jinak, pomocí rozdílných komunikačních technik.

„Když například někdo sděluje nějaký fakt, jako 'Země je kulatá', nestačí jenom sledovat, co říká, a zda je to pravda, nebo lež. Musíme také sledovat sociální a interpersonální kontext, ve kterém sdělení probíhá, a zda je s tímto kontextem v souladu. Když řekneme "Země je kulatá" malému dítěti, jde o zcela jiný řečový akt, než když to řekneme jinému dospělému během rozhovoru. Úplný význam řeči můžeme postihnout jen tehdy, pokud jazyk chápeme jako nástroj činnosti.“ (Hayesová, Nicky, 1998, s. 32)

Jinak komunikujeme v prostředí domova, školy nebo zaměstnání. Často jde o to, jakou úlohu v dané sociální skupině plníme. Základem úspěšné komunikace je bezesporu umění správně naslouchat, vyhodnocovat vyslechnuté a na základě toho řešit správně konflikty a v neposlední řadě správně mluvit s druhými lidmi. Nenásilná a proaktivní konverzace nebo jiný typ komunikace je často cestou ke spokojenějšímu a tedy úspěšnějšímu životu jedince. Nejde přitom o jakousi bezmeznou poslušnost založenou na tom vyjít za každou cenu každému vstříc. Zde se dostáváme již k řešení konfliktních situací pomocí asertivity, která je v důsledku nejlepším způsobem prosazení se za poklidné atmosféry zainteresovaných stran.

Nejběžněji to vystihuje situace v prostředí zaměstnání, kde je zaměstnanec často nucen přijímat rozhodnutí nadřízeného nebo zaměstnavatele, přestože není vnitřně s takovým jednáním ztotožněn. V takových případech je jen otázkou času, kdy dojde ke konfliktu a zaměstnanec bude muset svoje postoje obhájit. Je ale otázkou diplomacie provést takové jednání s nadřízeným tak a na takové úrovni, aby si zachovali vzájemnou etickou a morální důstojnost. Pokud si osvojíme techniky takového jednání, je vysoce pravděpodobné, že se do budoucna, díky vhodně zvolenému způsobu komunikace, nebudeme vyhýbat nepříjemným situacím a ani tomu, prosadit se v interakci s nadřízenou osobou. Není pak ojedinělé, že v očích nadřízeného nebo zaměstnavatele

stoupneme v žebříčku hodnocení nejen na úrovni zaměstnance a tedy podřízeného, ale také na úrovni člověka jako bytosti a svébytné osobnosti.

3.2 Komunikace v partnerském vztahu

Pro úspěšné a fungující vztahy všeho druhu je komunikace nejdůležitějším interakčním atributem. Je stejně důležitá pro přátelské, rodinné a zejména pro partnerské vztahy. Vždyť téměř polovina uzavřených manželských vztahů končí v dnešní době rozvodem. Nefunkční komunikace má za následek hádky a krize ve vztahu.

Kvalitní komunikace patrně nevyřeší všechny partnerské potíže, ale dokáže je jistě eliminovat, nebo alespoň zmírnit dopady těžkých partnerských nedorozumění. Často to bývá jen nepochopení toho druhého, či nedostatečný vzájemný soulad, který v důsledku způsobí disharmonii. Pokud neumíme správně komunikovat v partnerském vztahu, dostáváme se často do patové situace, pak je velice důležitý náš celkový postoj k takovému partnerství. Klíčovým se stává objektivně zhodnotit, zda se jedná o přechodné období, zda se neděje s naším partnerem více, než je zřejmé, nebo než je ochoten s námi momentálně sdílet. Je nutné pokusit se vyhodnotit možnosti jeho náhlé změny ve vztahu k nám nebo i k ostatním členům rodiny. Není to jen o prosté každodenní komunikaci, která by mohla zkreslit naše vnímání a vytvořit lživé osobní konstrukty a postoje.

Jak uvádí Hayesová, je toto kamenem úrazu v mnoha vyhrocených vztahových situacích (Hayesová, Nicky, 2013, s. 90-100). V krizové situaci je podstatné, uvědomit si, jak chceme ve vztahu pokračovat. Pokud je nám náš vztah opravdu drahý a je pro nás důležité najít cestu z krizové situace ven, je potřeba převzít iniciaci do vlastních rukou a snažit se věc řešit konstruktivně. Důležité je zachovat poklidnou atmosféru, která lépe umožní oběma partnerům vyjádřit hlavní důvod nastalé situace. K partnerství patří především respektování toho druhého a brát jej takového, jaký je. Partnera pochopit může být v dané situaci velmi těžké, avšak nezbytné pro její zvládnutí. Významně může zapůsobit do určité míry taktika vyčkávání, kdy ponecháme partnerovi prostor pro zklidnění psychiky a ovládnutí stresové situace. V krajním případě lze navštívit specializované pracoviště terapeuta, zabývajícího se partnerskými vztahy a řešením vzniklých krizí.

Noel-Hoeksema a kolektiv zdůrazňují, že nejčastějšími stresory (události vyvolávající stresové situace a celkovou psychickou nepohodu) bývají deprese, úzkost, vnitřní

konflikty vědomé i nevědomé nebo traumatická událost (Noel-Hoeksema, S., B. L. Fredrikson, G. R. Loftus, W. A. Wagenaar, 2012, s. 589). Podstatné je krizi zvládnout s lidským přístupem, empaticky a se vzájemným ujasněním priorit pro následné období soužití.

„Empatie je něco, co vzniká před tím, než začneme mluvit. Obrazně to znamená zcela se vcítit do kůže druhého. Nejde o to cítit totéž, co on, ale stát při něm a vnímat svět z jeho perspektivy. Jeho úhel pohledu je pro něj stejně skutečný jako pro nás ten náš! Cílem není nalézt pravdu, nýbrž respektovat obě stanoviska. Pamatujte také na to, že empatie se z 80% odehrává v tichosti, nanejvýš se projeví občasným hm ... hmm.“ (Basu, A. a L. Faust, 2013, s. 66)

V komunikaci ve vztazích se vždy vyplatí sejmout všechny masky a potlačit ego na minimum, jen tak se nám podaří při komunikaci vidět protějšek tak, že pro nás není důležité nad ním zvítězit a mít poslední slovo. Tím se znovu dostáváme ke známému pojmu asertivity, jež by mohla být klíčem k řešení zbytečných sporů. Pottsonovi ve své publikaci uvádějí stručnou definici postojů a osobních inštruktů, které jsou v asertivní komunikaci stěžejní (Pottson, C. a S. Pottson, 2014, s. 26). Protože jít cestou síly a povýšenosti je jistou vstupenkou do věčného nepochopení a neporozumění v jakémkoli vztahu. Agrese nebo chápání sebe jako někoho, kdo má právo na to či ono ve vztahu, neposune ani vztah samotný ani vzájemné interakce s partnerem tam, kde bychom jej pravděpodobně rádi měli. Určitá dávka pokory, samozřejmě empatie a soucit ve vztazích mohou nastolit atmosféru klidu a požadovaného příměří či dokonce porozumění.

„Asertivní chování je více než jen sada technik. Je to určitý přístup a způsob uvažování o tom, jak by se k vám měli ostatní chovat a jak se chováte vy k nim.“ (Pottson, C. a S. Pottson, 2014, s. 35)

Příčin špatné komunikace v partnerském životě je spousta, jednou z nejčastějších se stává vzájemné nepochopení. Komunikant si vysvětluje význam sdělení jinak než měl komunikátor na mysli. Další příčinou je neochota přijmout fakt, že partner nekomunikuje způsobem, ne který jsme byli doposud zvyklí. Důvodem je také ztráta objektivity a snahy nejen naslouchat, ale také upozadit vlastní zájmy a nároky ve prospěch řešení krize a najítí cesty k jejímu společnému řešení. Doslova zabijákem takto disharmonizovaného vztahu je urážlivý a popudlivý postoj nebo vyvolané hádky, které celou situaci jenom zhorší. Vyvolané hádky za účelem sebeprosazení nejsou nikdy vhodnou komunikační metodou řešení. Zastráňování a nevyslyšení partnera vede pouze

k prohlubování krize ve vztahu a staví další bariéry mezi partnery. Pokud budeme zaujímat pouze postoj opozice, není taková atmosféra prospěšná pro nastolení stability. Stejně tak taktika němé výčitky je jen další příčinou stagnace vztahu, probouzející pouze nedůvěru a nejistotu. Lhostejnost a ignorace projevovaná přehlíživým jednáním nebo opovržením vede pouze k bezvýchodnosti. Důvodem špatné komunikace je bezesporu ztráta empatie, zaujetí pouze pro vlastní důležitost a nechuť řešit situaci operativně a s nadhledem.

Právě Pottsonovi výstižně ve své knize shrnují důvody, proč nedochází k řešení konfliktů ve vztahu asertivně, tedy formou výhra - výhra (Pottson, C. a S. Pottson, 2014, s. 42-43). Vinu vnímají v tom, že v tak kritických situacích se většina z nás nechová logicky. Býváme totiž často pod vlivem emocí, sebestřednosti a soutěživosti. Takové parametry se ale neshodují s principy asertivního řešení vyhrocených situací. Strategie aserivity vyžaduje přemýšlení, úsilí, pozornost a vytrvalost v tom, jakými chceme navenek být, a jakým způsobem chceme ovlivnit dění a vztahy kolem sebe.

„Základním principem přístupu výhra - výhra je zvážení nejen vašich přání a potřeb, ale také toho, co chce druhá strana. Zvýšíte míru zájmu o potřeby vaše i vašeho partnera ve vyjednávání. Stejně jako u kompromisu vás zajímá, co je fér, ale navíc s ostatními více diskutujete, abyste mohli probrat a zvážit všechny možnosti.“ (Pottson, C. a S. Pottson, 2014, s. 43)

Vyjednáváním formou postupu výhra - výhra dáváte celému okolí nebo partnerovi najevo, že jste ochotni vyjednat v případě, že existuje vůle k nalezení řešení. Jde o čestný přístup k tomu druhému, kterému se chcete přiblížit a to je přesně ten moment, kdy partner vycítí prostor pro konstruktivní debatu bez plýtvání energie na bezvýznamném protivenství, ale na základě důvěry a odevzdání. Prakticky jde o nastavení mysli a posléze vzorců chování, jež se stanou automatickou součástí vzájemné komunikace ve všech našich vztazích. Moc nad tím vším je naše vnitřní vědomě přesvědčení o tom, co je nejen správné a dobré, ale také v našem životě důležité. Nastavení si vlastních jasných pravidel a principů uvnitř sebe nám do budoucna jasně vytyčí hranice, jež už nikdy nebudeme ochotni překročit bez toho, abychom takovou situaci jasně vnímali jako nesprávnou. Asi právě to bylo vzorem pro klasické rčení: *Co nechceš, aby ostatní dělali tobě, nedělej ty jim.* Tato vnitřní přesvědčení se stanou jakýmsi filtry, přes které do našeho života nepustíme nic, co jsme rozhodli, že tam nepatří. Dodržování takto nastavených principů je sebenaplňující proces a tvůrce pozitivního smýšlení o sobě samém a o vnějším světě. Asertivní myšlení

vychází z poznání, že jsme si v interakci a partnerství rovni, nikdo není nadřazený a jednáme spolu tedy s respektem.

Opakem asertivity v komunikaci jsou agresivní přesvědčení, tedy jednání naopak založená na nadřazenosti a výsledkem není nic víc než agrese sama. Naše přesvědčení pramení v mnoha případech právě v dětství, kdy jsme přijímali vzory od autorit, které pro nás byly stěžejní. Dále společenský či kulturní vliv, tedy bezprostřední prostředí, kterému jsme byli vystaveni v rozhodující dobu. Mnoho přesvědčení vzniká také na základě traumatizujících událostí, které nás zformují do ustrašené osoby se zamlženým úsudkem.

„Naše nejtemnější a nejhlubší obavy jsou občas dobře skryté a nevyjádřené, nicméně vyvolávají někde hluboko v nás nezdravý pocit neklidu a strachu. Ne všechny obavy jsou stejné. Máme tendence některé z nich přehánět. Pokud se jim nepostavíme, stávají se nejsilnější překážkou využití našeho potenciálu.“ (Pottson, C. a S. Pottson, 2014, s. 67)

A tímto se kruh uzavírá. Jsme opět na začátku v první kapitole, kde jsem zmiňovala důležitost využití potenciálu jedince a důležitost láskyplné výchovy, jež by k tomu vedla. Hlavní myšlenkou tedy zůstává, že výchova a formování osobnosti lidského jedince pro jeho budoucí společenskou úspěšnost je tím nejzodpovědnějším procesem a posláním člověka jako rodiče.

Praktická část

Empirická část, tedy samotný výzkum, je zaměřen na pedagogické pracovníky a jejich osobní a praktické zkušenosti v oblasti výchovy a vzdělávání jedince. Realizování dotazníkového šetření předcházelo prostudování dané problematiky z dostupné literatury a také ze studijních materiálů VŠAPs.

4 Výzkum a dotazníkové šetření

Pro samotný výzkum byly sestaven výběr otázek tak, aby korespondoval s tématem šetření pokud platí, že za společensky úspěšného považuje současná společnost minimálně takového jedince, který je vzdělaný a dosáhl praxí určité odbornosti ve svém oboru a vede přiměřeně spořádaný osobní život. Takové upřesnění posloužilo respondentům k tomu, aby se chopili jednoznačné definice toho, kdo je pro tento konkrétní případ považován za *společensky úspěšného jedince* v kontextu současné společnosti.

Soubor zvolených otázek uzavřeného typu byl dále zpracován jako dotazník (viz příloha A) v programu SURVIO (www.survio.cz), to následně umožnilo praktickou distribuci a šíření elektronickou formou. Osloveni byli pedagogové středních, vyšších a vysokých škol napříč kraji celé ČR. Samotné dotazníkové šetření probíhalo od 22. 2. do 3. 3. 2021. Předmětem šetření bylo zmapovat prostředí současného vzdělávacího systému, ve kterém se respondenti pohybují různě dlouhou dobu. Výsledkem je tedy průřez pracovních a osobních zkušeností oslovených pedagogických pracovníků. Následné kapitoly popisují průběh a výsledky samotného dotazníkového šetření.

Dotazník byl koncipován do jednotlivých bloků se specifickými zaměřenými. První část odhaluje délku praxe pedagoga, jež nepochybně ovlivnila jeho postoje a názory na klíčové otázky šetření. Následující blok se zaměřuje na obecné hodnocení současného školského systému ve vztahu k výchově a vzdělávání jedinců. Na něj volně navazuje blok s dotazy hodnotícími konkrétní pedagogické prostředí a konkrétní situace

dotazovaného respondenta. Závěrečná část dotazníkového šetření je zaměřena na zhodnocení progresu ve výchově a vzdělávání za období osobní praxe dotazovaných pedagogů.

Formulace zkoumaného problému a hypotézy

Zkoumaný problém zní, zda: *Připravuje současné prostředí výchovy a vzdělávání jedince k tomu, aby se stali společensky úspěšnými?* K hlavnímu tématu se váží další skupiny podotázek, jež daný problém pomohou objasnit.

- *Jak sami pedagogové hodnotí současný vzdělávací systém?*
- *Je kvalita vzdělávacího systému dostatečná a odpovídá nárokům současné společnosti?*
- *Mají studenti zodpovědný přístup ke vzdělávání i k otázce svého budoucího života?*
- *Naznačují změny ve vzdělávání vždy pozitivní progres?*

Na základě výše uvedeného a také na základě vlastních stanovisek k danému tématu jsem stanovila tyto hypotézy:

H1: Současný vzdělávací systém a současní pedagogičtí pracovníci vedou zodpovědně studenty k tomu, aby se stali společensky úspěšnými jedinci.

H2: Většina současných studentů vykazuje takové osobnostní charakteristiky, díky kterým lze předpokládat, že se stanou společensky úspěšnými jedinci.

Charakteristika vzorku respondentů

Základním souborem oslovených tvoří pedagogičtí pracovníci středních, vyšších a vysokých škol různých vzdělávacích oborů napříč kraji ČR. Vybraný soubor 17-ti otázek vznikl náhodně s důrazem na zachování diverzní skladby a rovnoměrným rozptřením mezi jednotlivé vzdělávací stupně. Celkem bylo osloveno zhruba 250 respondentů, dotazníku věnovalo nějakou pozornost 154 oslovených, vyplněn a odeslán zpět byl 91 respondenty. Úspěšnost vyplnění tedy reálně činila 59,6%.

Metody výzkumu

Pro vyhodnocení stanovených cílů byl zvolena metoda kvantitativního výzkumu pomocí dotazníkového šetření, jež sleduje četnost jednotlivých odpovědí. To následně umožňuje získat měřitelnou informaci o převládajícím názoru na danou problematiku mezi respondenty. Z tohoto pohledu se jeví dotazníkové šetření jako nejvhodnější způsob získávání dat pro objektivní zhodnocení předkládaného problému. Klíčové je u tvorby dotazníku jasná formulace cílů a také správná formulace kladených otázek. Ty by měly mít takovou vypovídající hodnotu, aby odpovědi na ně dokázaly následně objasnit stav a situaci zkoumaného problému.

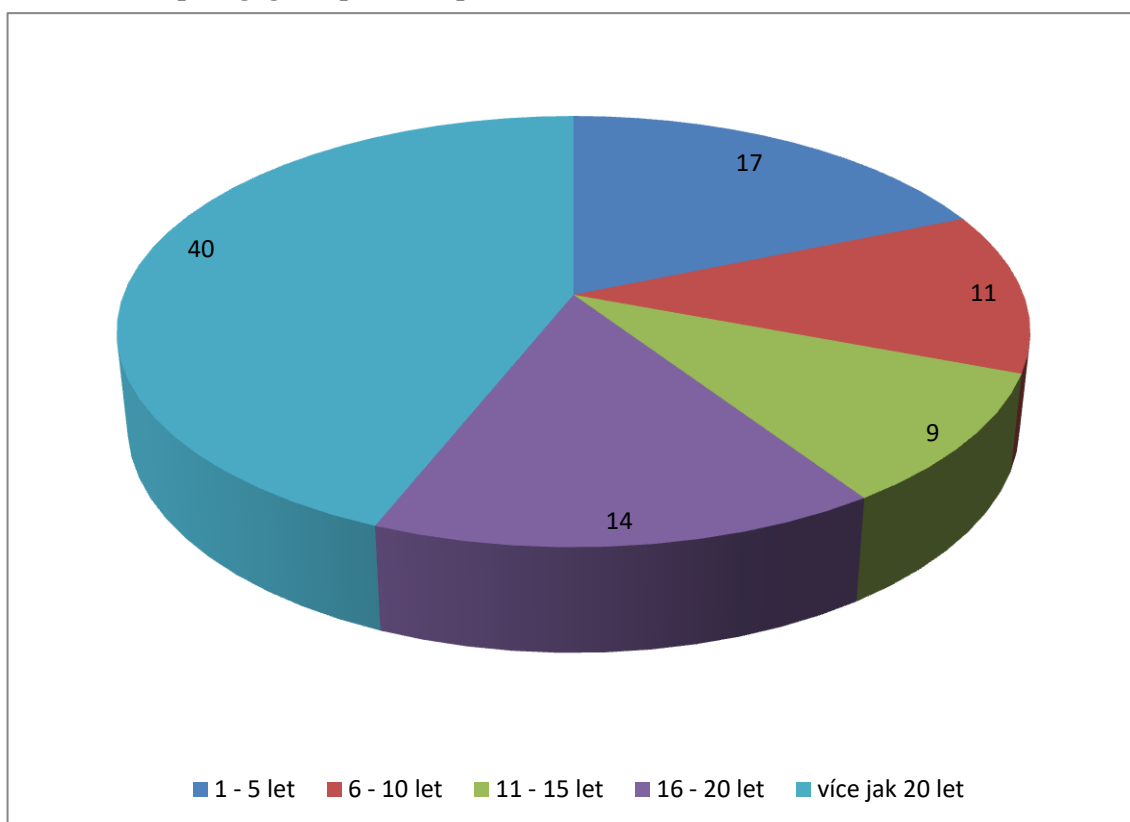
4.1 Analýza výsledků šetření

Tato část práce odhaluje výsledky průzkumu na základě rozboru získaných dat vážících se k jednotlivým otázkám aplikovaného dotazníku. Posloupnost hodnocení jednotlivých dat je dána podobou dotazníku. Výsledky šetření pomohou zhodnotit předložené hypotézy a potvrdit jejich správnost, čímž bude naplněn cíl předmětného výzkumu. Je pravděpodobné, že dané šetření mohl ovlivnit fakt, že proběhl v období lockdownu během pandemie koronaviru, kdy veškerá výuka se konala formou on-line přenosů. Za takové situace mohou být hodnocení dotazovaných celkově zkreslena nastalou situací a jejími dopady nejen na samotný vzdělávací systém, ale také na jednotlivé pedagogy, v tomto případě tedy na respondenty samotné. Dotazovaní procházeli zátěžovým obdobím, které v minulosti nemuseli řešit. Často museli čelit řadě výzev a nelehkých úkolů, které mohly dočasně nebo trvale změnit jejich dosavadní názory a postoje k danému tématu. Jedním z takových faktorů, který mohl jejich odpovědi ovlivnit, je, že nebyli po delší čas v osobním kontaktu se svými studenty, které v dotazníku hodnotí, a které za běžné situace mají možnost posuzovat i z pohledu volnočasových aktivit a jiných příležitostí (výlety, exkurze, zájmové kroužky, setkávání mimo rámec výuky v prostředí školy apod).

Jak již bylo uvedeno, šetření se aktivně zúčastnilo 91 anonymních respondentů, jejich odpovědi jsou podrobně zpracovány na následujících stránkách této práce. V závěrečné diskuzi pak bude celistvě zhodnoceno celé výzkumné šetření na pozadí nastolených hypotéz.

Otázka č. 1: Jak dlouho vykonáváte pedagogickou praxi?

Graf 1 Délka pedagogické praxe respondentů

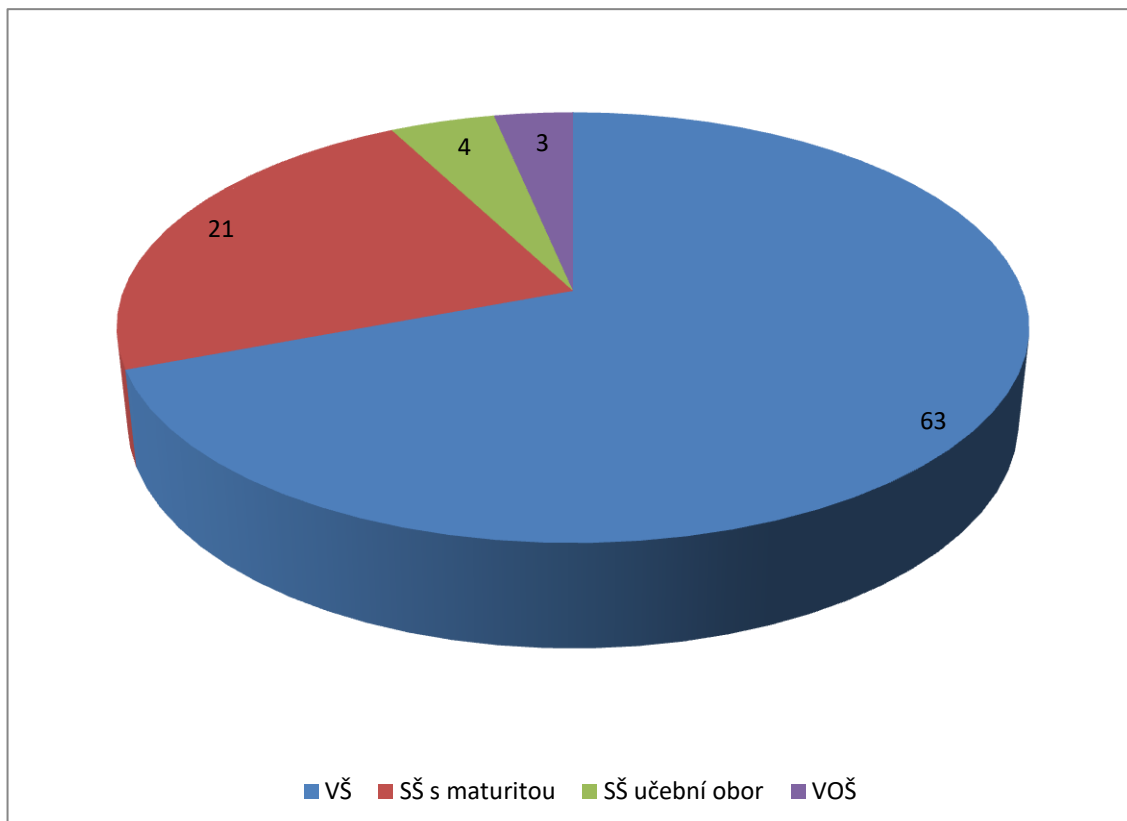

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Jak je z grafu 1 patrné, většina respondentů, celkem 40 (43,9 %) z dotazovaných, vykonává svou pedagogickou praxi déle než 20 let. Druhou nejpočetnější skupinu tvoří jedinci s délkou praxe do 5 let, bylo jich 17 (18,7 %). Dalších 14 (15,4 %), uvedlo délku praxe mezi 16 a 20 lety. Skupina 11 respondentů (12 %) byli pedagogové s délkou praxe od 6 do 10 let. Nejméně početnou skupinu tvoří pedagogové s délkou praxe od 11 do 15 let, kterých bylo 9 (10 %).

Otázka č. 2: Vaši svěřenci jsou studenty jakého školského vzdělávacího stupně?

Graf 2 Školský stupeň vzdělávání, kde respondenti působí

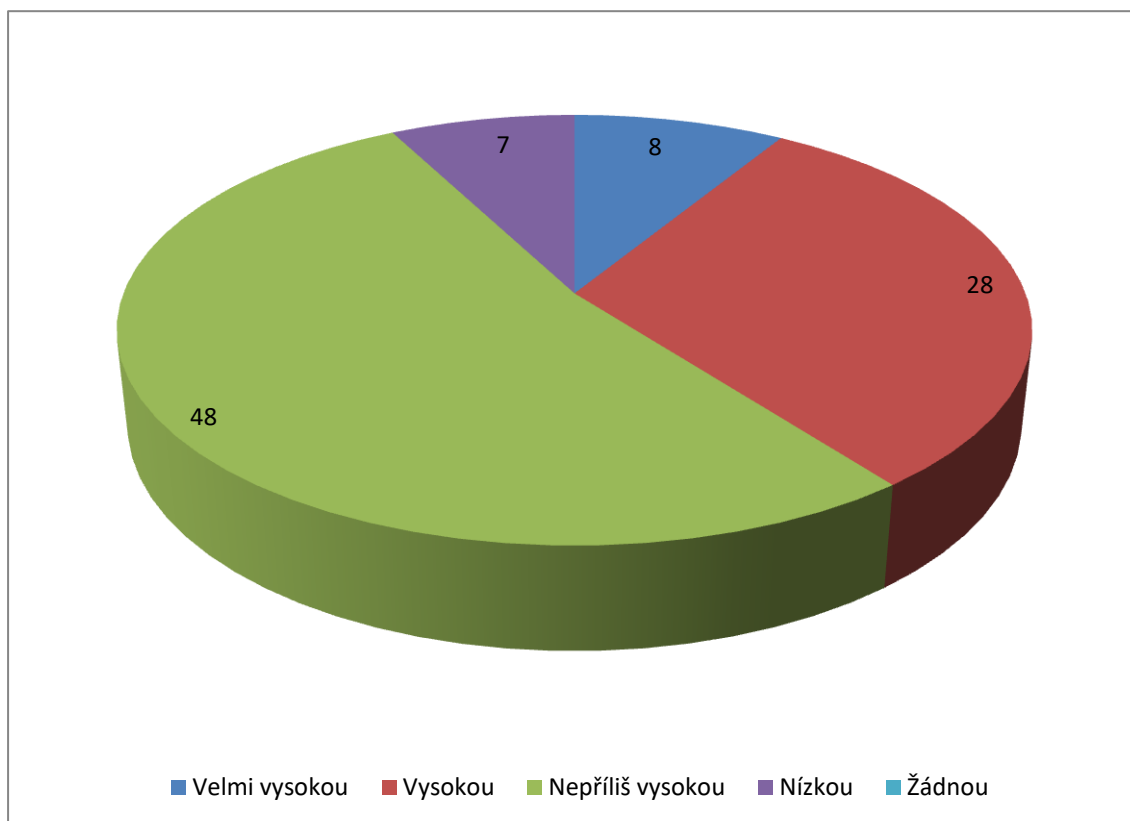

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Z grafu 2 vyplývá, že většina odpovědí bude hodnocena z vysokoškolského prostředí, neboť 63 respondentů (69,2 %) odpovědělo, že jsou pedagogy na vysoké škole. Další skupinu tvořili pedagogové vyučující na střední škole s maturitou, těch bylo 21 (23,1 %). Daleko menší skupinu tvoří pedagogové učebních oborů. Z této skupiny odpověděli pouze 4 dotazovaní (4,4 %). Nejméně početnou skupinu pak tvoří 3 pedagogové vyšších odborných škol (3,3 %).

Otázka č. 3: Vyjádřete míru toho, jakou důležitost přikládá současný vzdělávací systém tomu, aby vychoval společensky úspěšné jedince.

Graf 3 Důležitost, jakou současný vzdělávací systém přikládá výchově jedinců

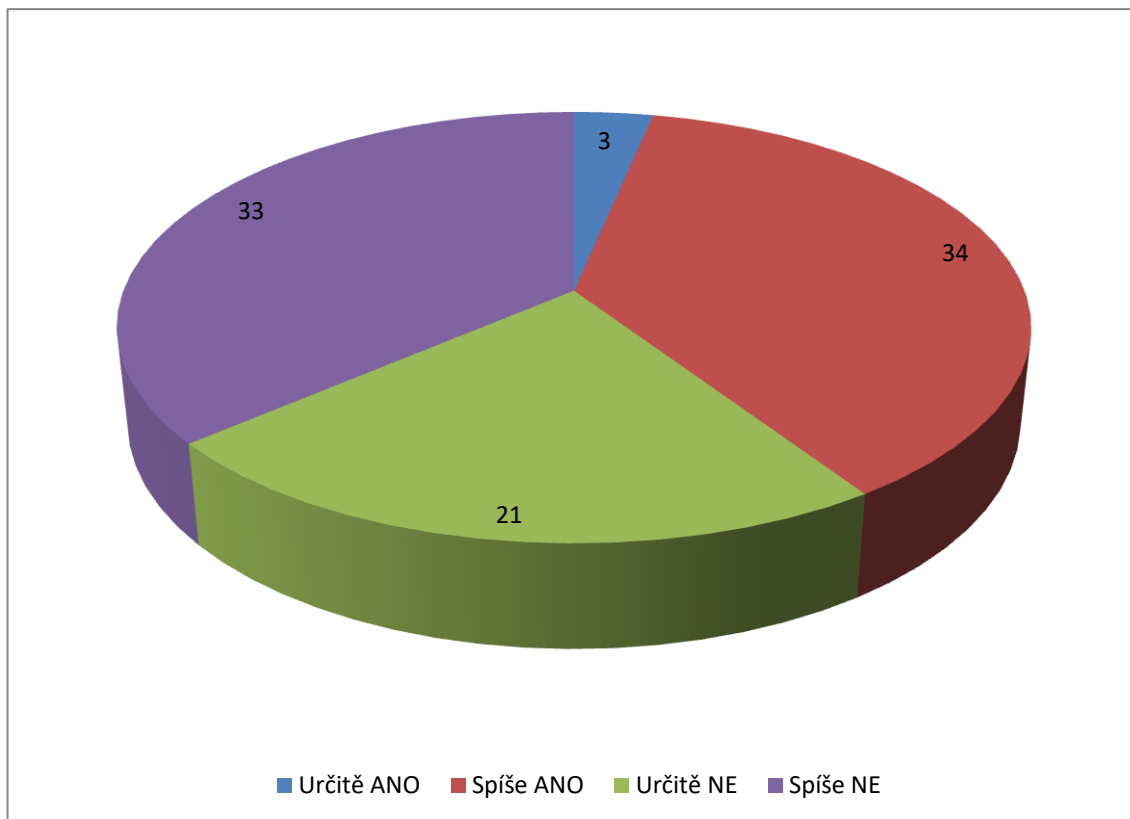

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Výše uvedený graf 3 shrnuje názor respondentů na to, jak vnímají současný vzdělávací systém. Překvapivě většina z nich, tj. 48 z dotázaných (52,7 %), se domnívá, že současný vzdělávací systém klade nepříliš vysoký důraz na důležitost toho, aby ze studentů vzešli společensky úspěšní jedinci. Skupina 28 respondentů (30,7 %) uvedla, že současný systém vzdělávání přikládá vysokou důležitost tomu, aby vychoval společensky úspěšné jedince. Pouze 8 dotázaných (8,9 %) se domnívá, že vzdělávací systém přikládá velmi vysokou důležitost výchově a vzdělání jedinců. Těch, kteří se domnívají, že současný systém vzdělávání má jen nízký zájem o vedení studentů k budoucí společenské a osobní úspěšnosti, bylo pouhých 7 z dotázaných (7,7 %).

Otázka č. 4: Jsou nároky současného systému vzdělávání na studenty vysoké?

Graf 4 Nároky vzdělávacího systému na studenty

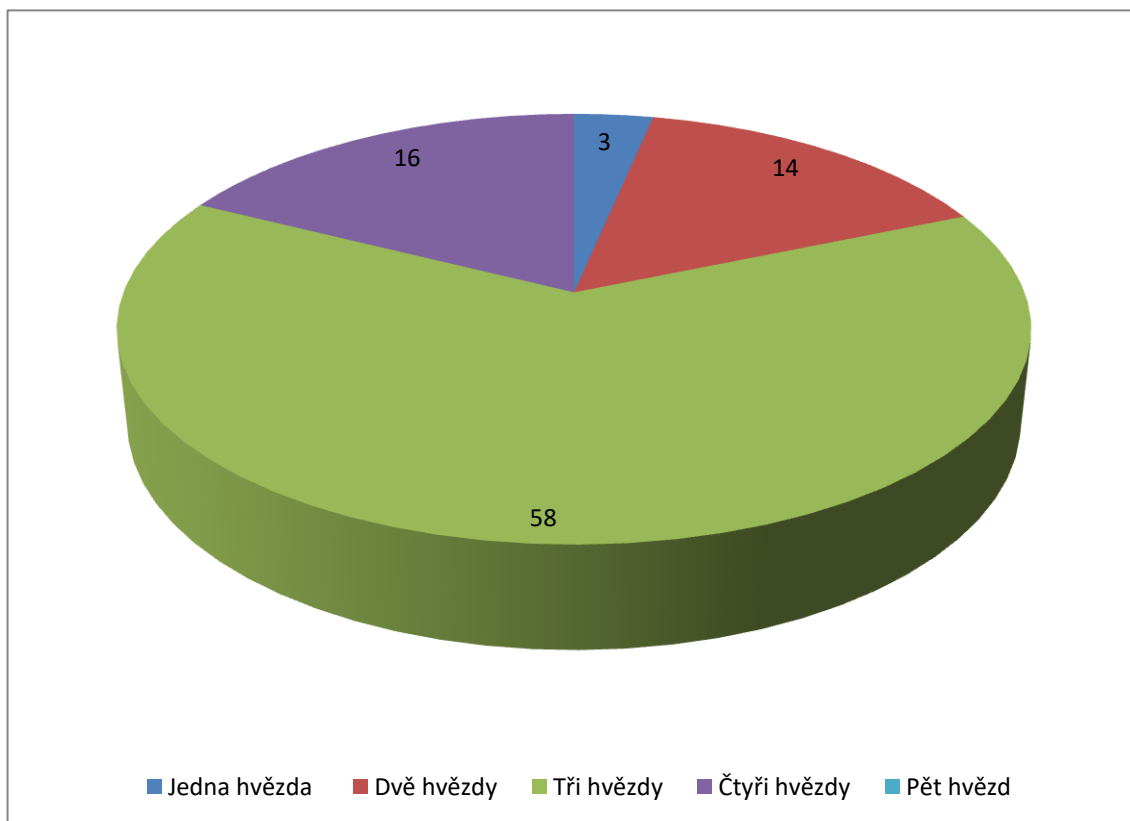

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Graf 4 nám znázorňuje, že 34 respondentů (37,3 %) uvedlo, že jsou nároky současného systému vzdělávání spíše vysoké. Oproti tomu téměř shodně velká skupina 33 respondentů (36,3 %) uvádí, že současný vzdělávací systém spíše nemá vysoké nároky na studenty. Třetí skupinu s názorem, že současný vzdělávací systém určitě nemá vysoké nároky na studenty, tvoří 21 odpovědí (23,1 %). Pouze 3 pedagogové (3,3 %) jsou přesvědčeni, že nároky současného vzdělávacího systému jsou určitě vysoké.

Otázka č. 5: Jak hodnotíte obecně platné metody vzdělávání a výchovy v systému školství v ČR? (Ohodnoťte počtem hvězd pokud platí, že 5 je výborné 1 nejhorší hodnocení.)

Graf 5 Hodnocení metod vzdělávání a výchovy

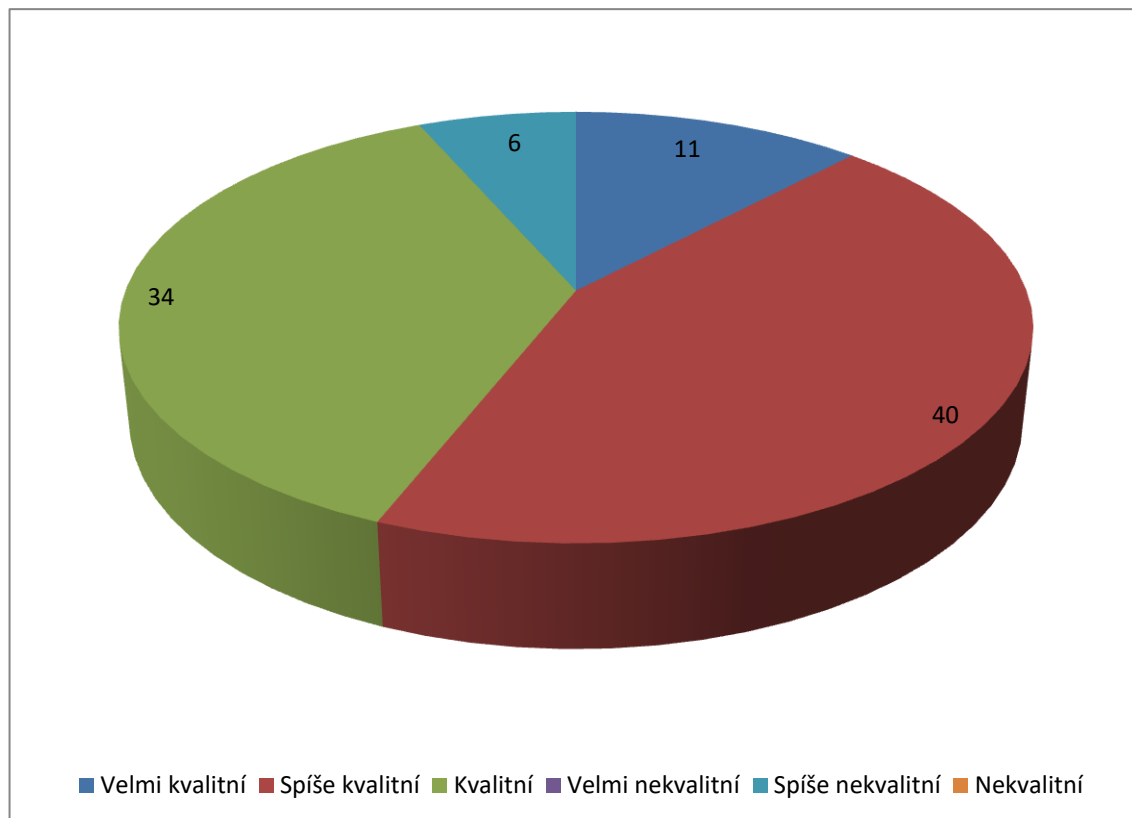

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Graf 5 představuje, že 58 odpovědí (63,7 %) přiřazuje tři hvězdy z pěti v hodnocení obecně platných metod vzdělávání a výchovy v systému školství ČR. Pouhých 16 respondentů (17,6 %) mělo vyšší mínění a přiřadilo hvězdy čtyři. Třetí skupina se 14 odpověďmi (15,4 %) udala hodnocení v podobě dvou hvězd. Pouze 3 respondenti (3,3 %) přiřadili v předmětném hodnocení jen jednu hvězdu.

Otázka č. 6: Za jak kvalitní považujete vaše výukové osnovy pro daný obor?

Graf 6 Hodnocení kvality výukových osnov

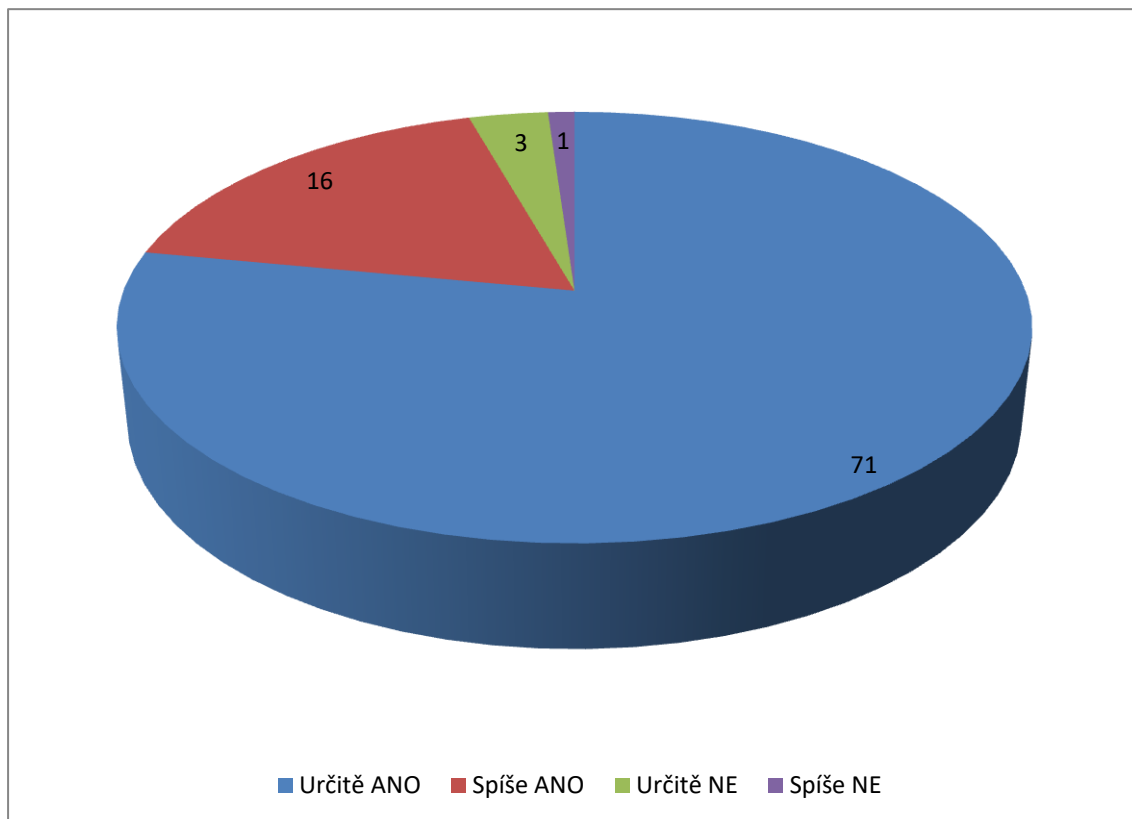

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Z reakcí na tuto otázku je patrné, že si 40 dotázaných (44 %) myslí, že jsou jejich výukové osnovy pro daný obor spíše kvalitní. Méně početnou skupinu se 34 odpověďmi (37,3 %) představují ti, kteří si myslí, že jsou jejich osnovy jen kvalitní. Pouze 11 z dotazovaných (12,1 %) uvedlo, že považují svoje výukové osnovy pro daný obor za velmi kvalitní. Za spíše nekvalitní je považuje 6 respondentů (6,6 %).

Otázka č. 7: Máte potřebu doplňovat výukové osnovy o vlastní postřehy či zkušenosti?

Graf 7 Potřeba doplňování výukových osnov ze strany respondentů

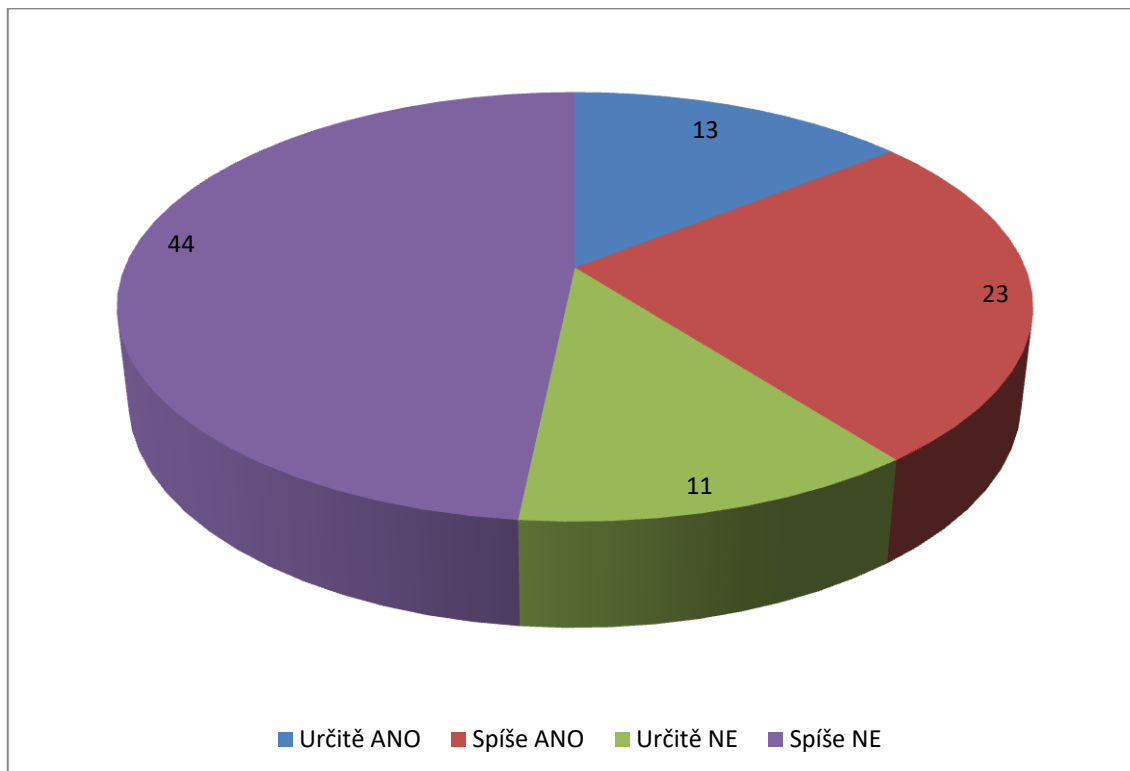

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Z celkového počtu uvedlo 71 dotázaných (78 %), že určitě mají potřebu doplňovat výukové osnovy o vlastní postřehy či zkušenosti. A 16 respondentů (17,6 %) spíše mají tuto potřebu. Jen 3 dotázaní (3,3 %) spíše nemají potřebu výukové osnovy doplňovat. A pouze 1 uvedl (1,1 %), že určitě nedoplňuje výuku o vlastní postřehy ani zkušenosti.

Otázka č. 8: Chybí Vám metody či přístupy, které by jste rád/a ve výuce uplatňoval/a?

Graf 8 Absence metod ve výuce

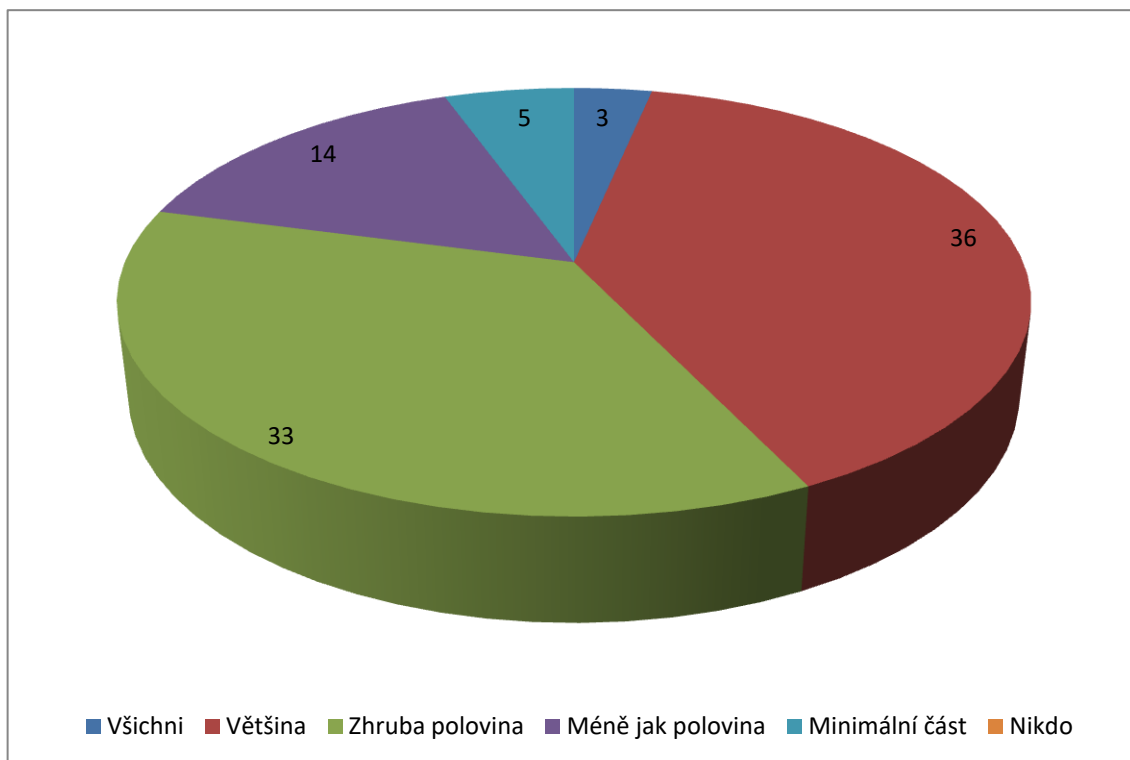

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Graf 8 udává majoritní počet 44 odpovědí respondentů (48,3 %), kterým spíše nechybí metody ani přístupy, které by rádi uplatnili během výuky. Těch, kteří odpověděli, že jim spíše chybí, bylo 23 (25,3 %). Druhou nejmenší skupinu se 13 odpověďmi (14,3 %) představují ti, kterým určitě chybí metody a přístupy, které by rádi uplatnili. Nejmenší skupinu s 11 hlasy (12,1 %) tvoří respondenti, kteří odpověděli, že jim určitě nechybí.

Otázka č. 9: Jak velkou část Vašich kolegů představují takové pedagogické osobnosti, které dokáží studenty zaujmout a motivovat?

Graf 9 Zastoupení pedagogických osobností v kolektivu respondentů

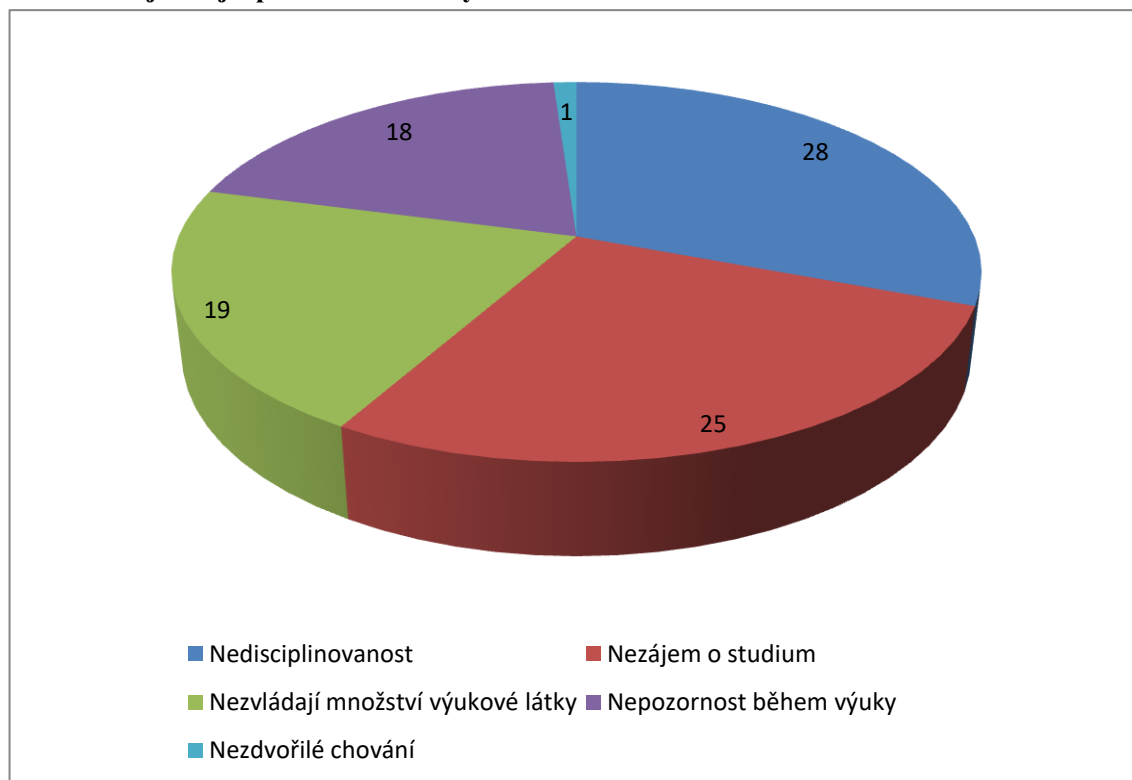

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Tato otázka přinutila respondenty do určité míry k sebereflexi a k zhodnocení určitých kvalit sebe sama i kolegů, se kterými představují jisté vzory pro svoje studenty. Jen 36 z dotázaných (39,5 %) odpovědělo, že většina jejich kolegů jsou motivující pedagogické osobnosti. Dalších 33 respondentů (36,3 %) ohodnotilo předloženou situaci tak, že zhruba polovina kolegů mají tyto kvality. Skupina 14 dotázaných (15,4 %) se domnívá, že méně jak polovina kolegů jsou pedagogové odpovídající nastaveným kritériím. Druhá nejmenší skupina 5 respondentů (5,5 %) je názoru, že jen minimální část kolegů jsou patřičnými vzory svým studentům. Nejméně početnou skupinu 3 jedinců (3,3 %) tvoří ti, kdo se domnívají, že všichni jejich kolegové jsou představují opravdové pedagogické osobnosti.

Otázka č. 10: Které obtíže nejčastěji řešíte při interakci se studenty?

Graf 10 Nejčastější potíže se studenty

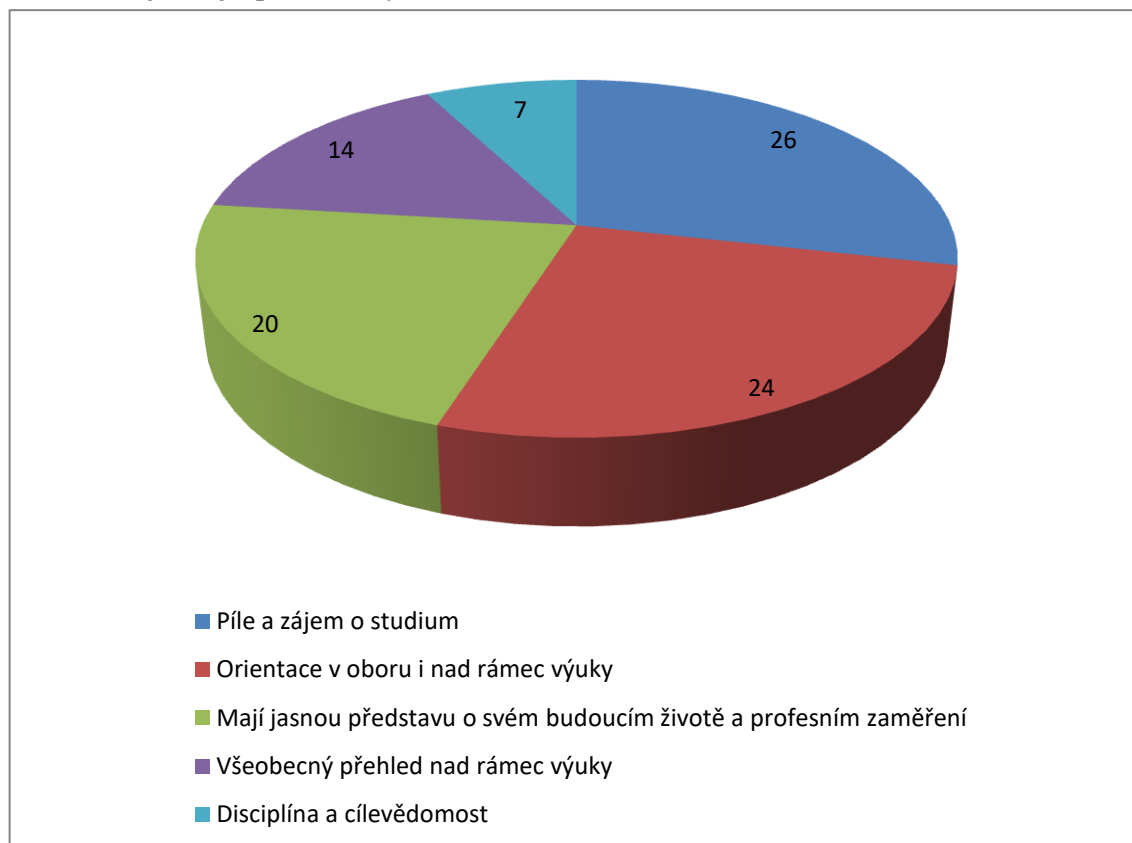

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Graf 10 znázorňuje, že odpovědi na související otázku rozdělily respondenty na zhruba čtyři téměř shodně velké skupiny. Nejvíce z nich, tedy 28 respondentů (30,8 %), se přiklání k tomu, že nejčastěji řešenou obtíží je nedisciplinovanost jejich studentů. Dalších 25 dotázaných (27,5 %) nejčastěji řeší problém nezájmu o studium. Skupina 19 pedagogů (20,9 %) se domnívá, že hlavním problémem u studentů je to, že nevládají množství výukové látky. Podobně početná skupina s 18 respondenty (19,8 %) nejčastěji narážejí na nepozornost studentů během výuky. Pouze 1 dotázaný pedagog (1 %) nejvíce řeší nezdvořilé chování studentů.

Otázka č. 11: Jaký pozitivní rys nejčastěji spatřujete u svých studentů?

Graf 11 Nejčastější pozitivní rys studentů

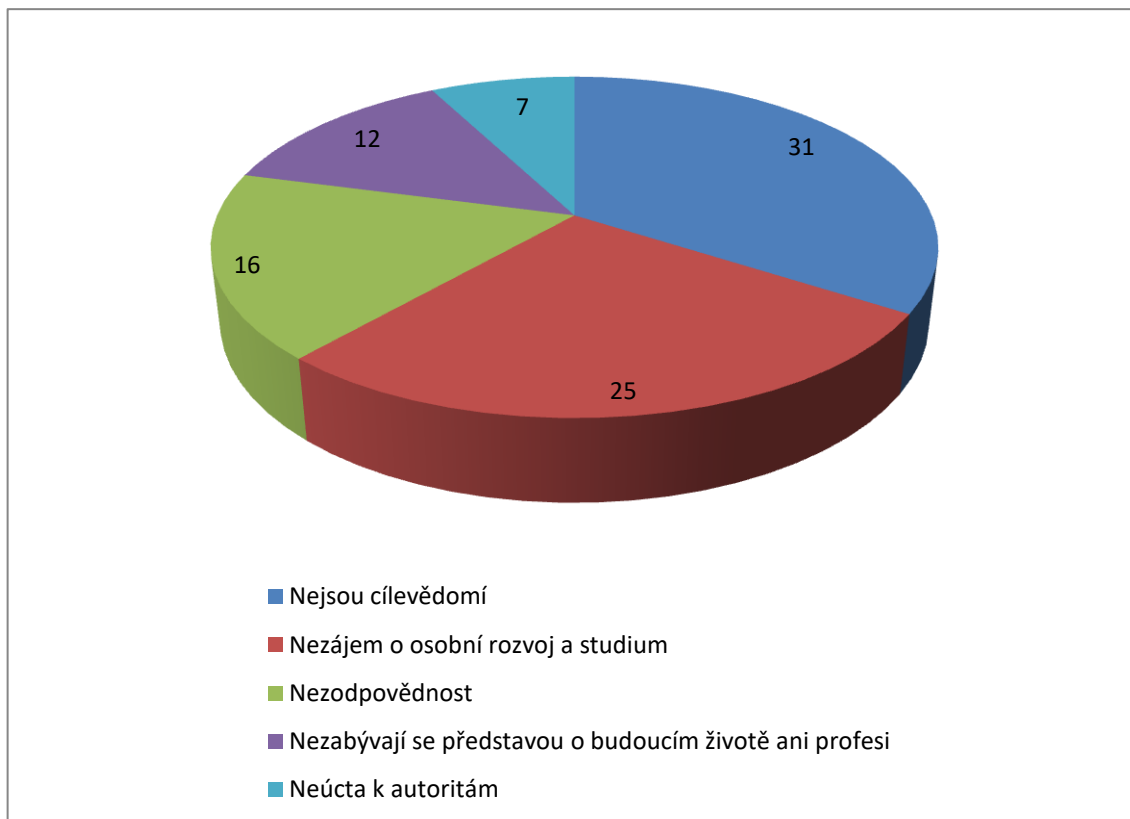

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Tento graf shrnuje odpovědi na otázku č. 11 a respondenti na ni nejčastěji reagovali tak, že za nejčastější pozitivní rys svých studentů považují píli a zájem o studium. Odpovědělo tak 26 z dotazovaných (28,5 %). Skupina 24 pedagogů (26,4 %) shledávají u studentů orientaci v oboru i nad rámec výuky. Dalších 20 z celkového počtu odpovídajících (22 %) uvádí, že jejich studenti mají jasnou představu o budoucím životě a profesním zaměření. Méně početná skupina se 14 zástupci (15,4 %) pozitivně hodnotí své studenty v tom, že disponují všeobecným přehledem nad rámec výuky. Nejméně početnou skupinu tvoří 7 pedagogických pracovníků (7,7 %), kteří nejčastěji spatřují u studentů disciplínu a cílevědomost ze všech nabízených možností.

Otázka č. 12: Jaký negativní rys nejčastěji spatřujete u svých studentů?

Graf 12 Nejčastější negativní rys u studentů

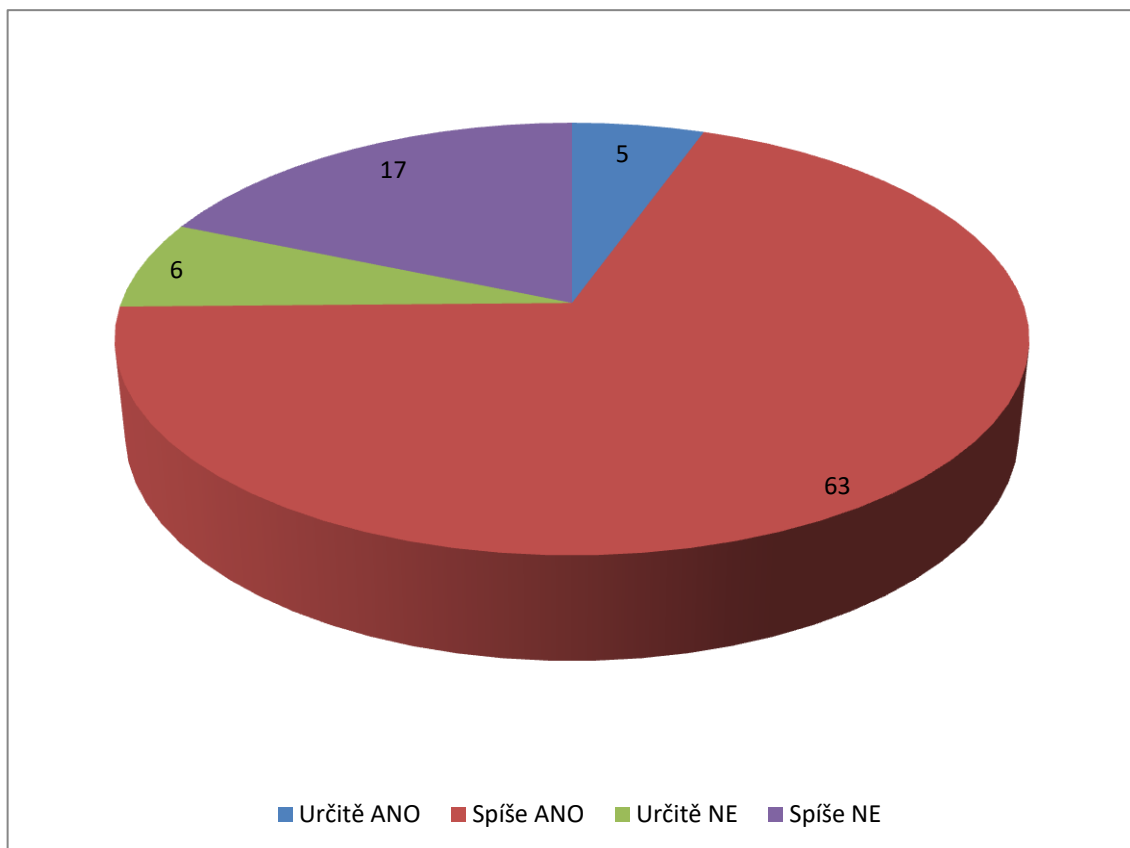

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Zde je graficky znázorněno, že 31 pedagogů (34 %) vnímají jako nejčastější negativní rys u svých studentů to, že nejsou cílevědomí. Méně početnou skupinu 25 respondentů (27,5 %) představují zastánci toho, že studenty negativně definuje jejich nezájem o osobní rozvoj a studium. Další skupina s 16 zástupci (17,6 %) zvolili z nabízených možností tu, která tvrdí, že nejčastěji spatřují u studentů nezodpovědnost. Část s 12 dotázanými (13,2 %) hodnotí jako nejčastější negativní rys svých studentů to, že se nezabývají představou o budoucím životě ani o profesi. Posledních 7 pedagogů (7,7 %) nejčastěji narážejí u studentů na neúctu k autoritám.

Otázka č. 13: Chápou Vaši studenti vzdělání jako klíčové pro svůj budoucí život?

Graf 13 Názor studentů na důležitost vzdělání

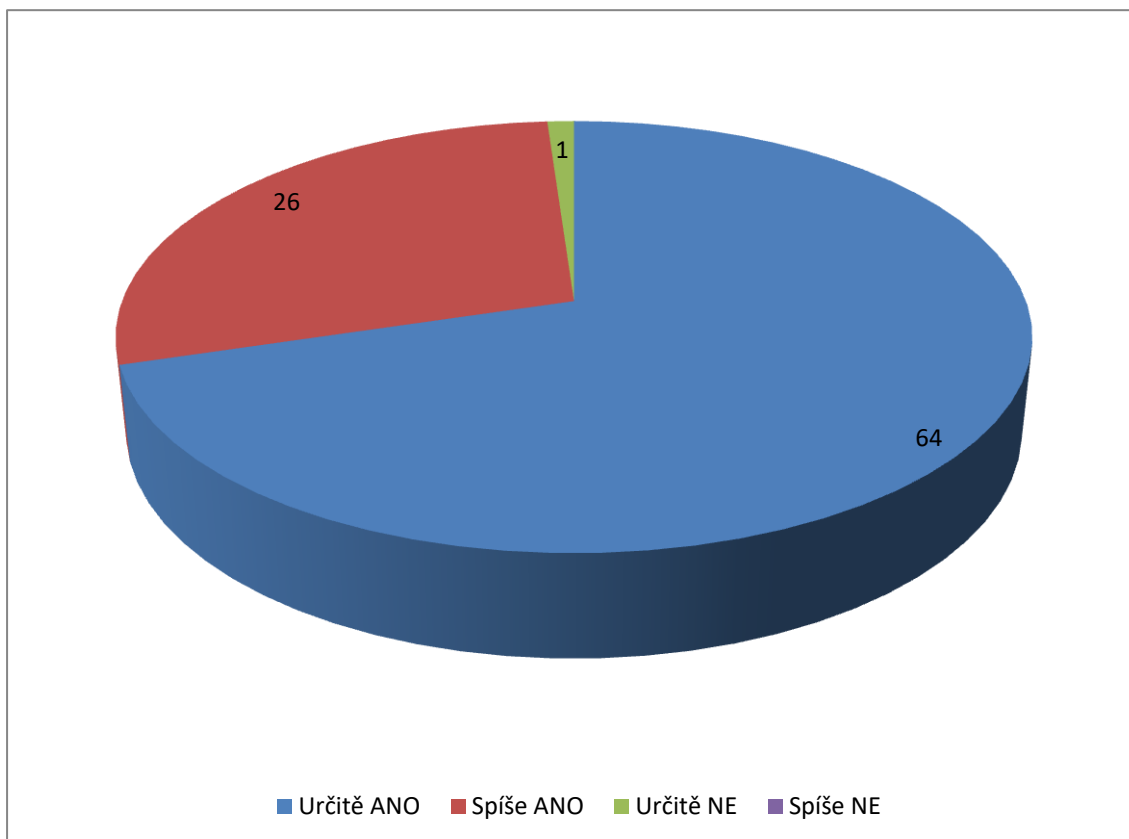

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Převažující část odpovědí na tuto otázku, jak znázorňuje výše uvedený graf 13, představuje názor respondentů, že jejich studenti chápou vzdělání jako klíčové pro svůj budoucí život. Tento názor zastává 63 z dotázaných (69,2 %). Skupina se 17 hlasy (18,7 %) uvádí, že jejich studenti spíše nechápou vzdělání jako klíčové. Dalších 6 pedagogů (6,6 %) dokonce odpovědělo, že jejich studenti určitě nevidí vzdělání jako klíčové. Skupina pouhých 5 respondentů (5,5 %) dokládá, že jejich studenti určitě chápou vzdělání jako klíčové pro svůj budoucí život.

Otázka č. 14: Vidíte Vy sám/sama výchovu a vzdělávání jako klíčové pro úspěšný život jedince?

Graf 14 Důležitost vzdělání dle respondentů

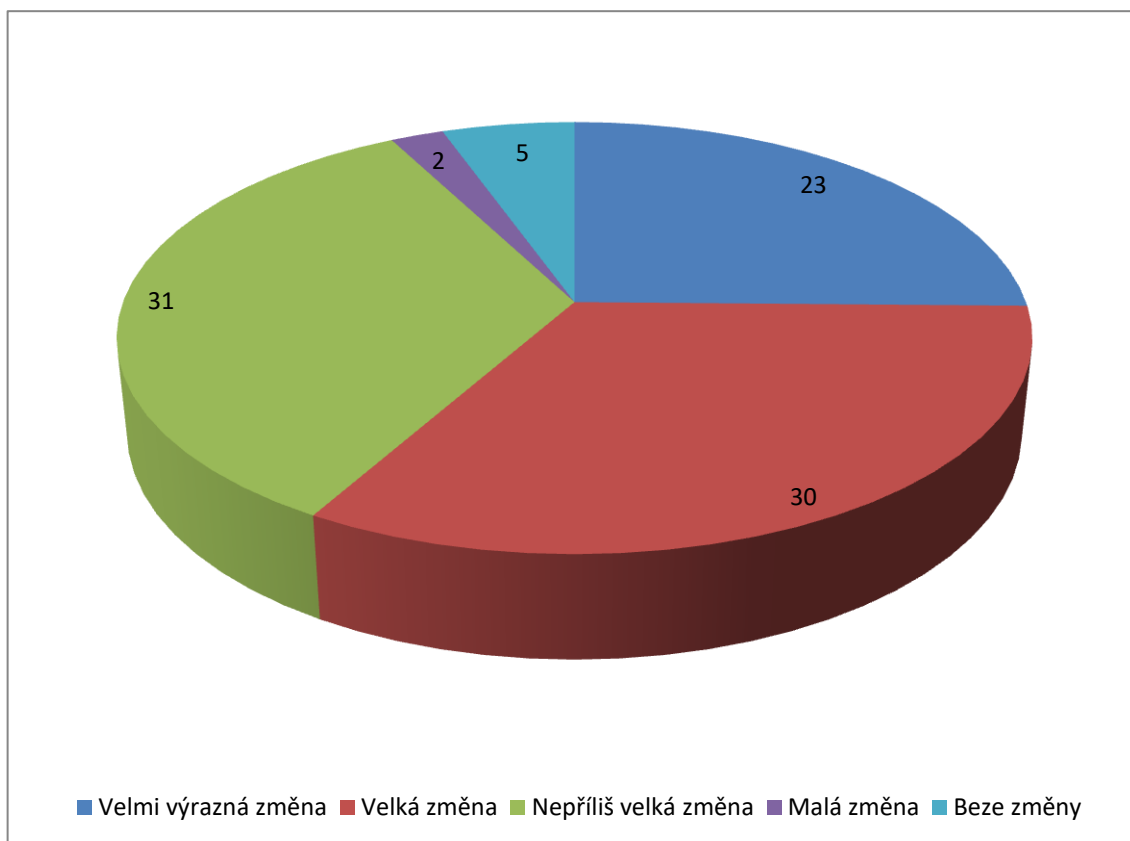

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Zde graf 14 znázorňuje převažující shodu respondentů v názoru, a celkem 64 z nich tak odpovědělo (70,3 %), že jsou sami přesvědčeni o tom, že je vzdělání určitě klíčové pro úspěšný život v současné společnosti. Druhá skupina s 26 zástupci (28,6 %) odpověděla podobně a to tak, že skutečně výchovu a vzdělání vnímají spíše jako klíčové pro úspěšný život jedince. Pouze jeden (1,1 %) odpověděl, že výchova a vzdělání určitě klíčové, pro úspěšný život jedince, není.

Otázka č. 15: Vyjádřete míru změn v systému výchovy a vzdělávání od doby, kdy jste byl/a sám/sama studentem?

Graf 15 Názor na míru změn ve školství

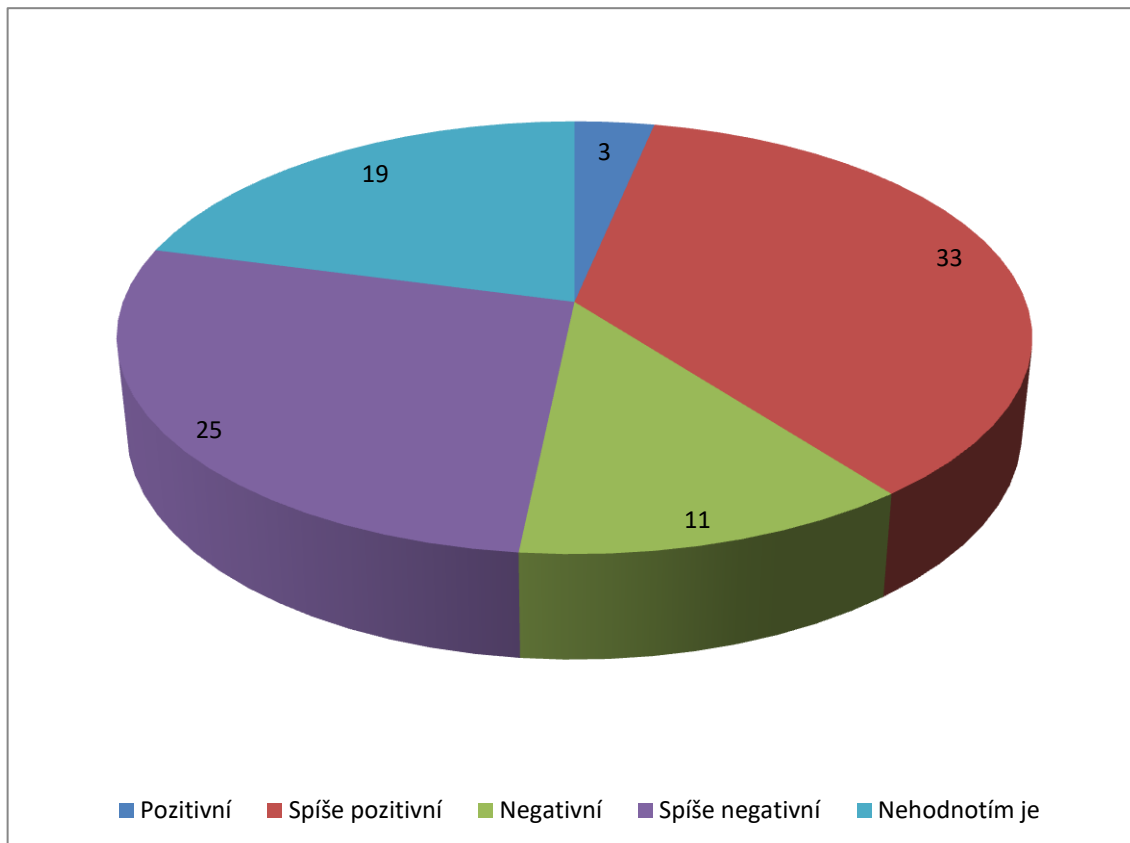

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Nejpočetnější skupinu dotázaných s 31 hlasy (34 %) v tomto případě představují ti, kteří odpověděli, že došlo jen k nepříliš velké změně v systému výchovy a vzdělávání. Podobně velkou skupinu s 30 hlasy (33 %) znázorňují v grafu ti, kteří souhlasí s tvrzením, že došlo v systému výchovy a vzdělávání k velké změně. Jen o málo menší skupinu s 23 hlasy (25,3 %) tvoří zastánci názoru, že došlo v předmětné záležitosti k velmi výrazné změně. U jedné z minoritních skupin s 5 představiteli (5,5 %) dokonce panuje názor, že současný vzdělávací systém je zcela beze změn od doby jejich vlastních studií. Nejmenší skupina se 2 zástupci (2,2 %) je toho názoru, že došlo jen k malé změně v této věci.

Otázka č. 16: Pokud dochází ke změnám v systému vzdělávání, hodnotíte je obvykle jako ...

Graf 16 Hodnocení změn ve školství

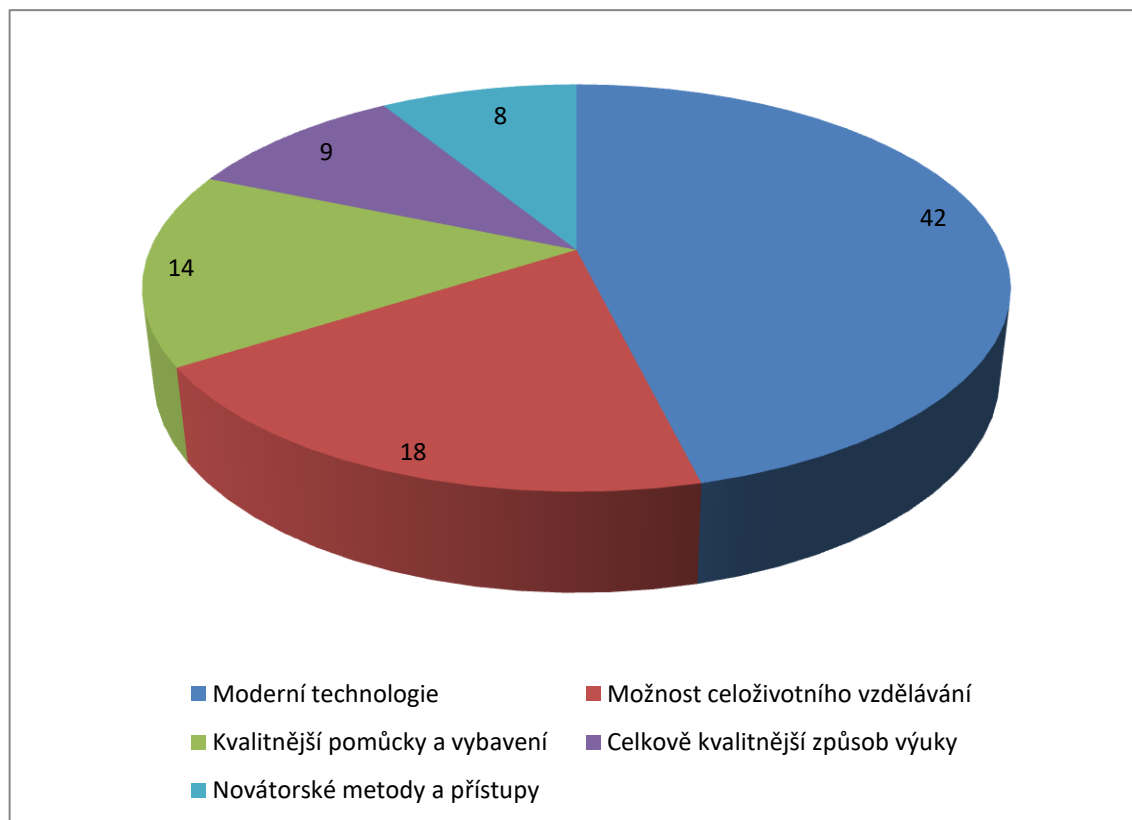

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

Nejvíce zástupců v odpovědi na tuto otázku uvedlo, že hodnotí změny v systému vzdělávání za spíše pozitivní, bylo jich z celkového počtu 33 (36,2 %). Další skupina s 25 hlasy (27,5 %) zastává názor, že jsou nastolené změny v systému školství spíše negativní. Skupina 19 dotazovaných (20,9 %) jakékoli změny v této věci vůbec nehodnotí. Druhou nejméně početnou skupinu s 11 ohlasy (12,1 %) představují ti, kteří předmětně změny vidí jako negativní a jen 3 respondenti (3,3 %) z celkového počtu dotázaných hodnotí změny jako pozitivní.

Otázka č. 17: Za nejvýznamnější změnu ve vzdělávání považujete ...

Graf 17 Nejvýznamnější změna ve vzdělávání

Zdroj: autorka práce, vlastní úpravy, r. 2021 (23. 3. 2021)

V odpovědích na tento dotaz převažuje názor, že nejvýznamnější změnu ve vzdělávání představují moderní technologie, odpovědělo tak 42 dotázaných (46,1 %). Skupina 18 zástupců (19,8 %) vidí nejvýznamnější změnu v možnosti celoživotního vzdělávání. Dalších 14 z dotazovaných (15,4 %) pozitivně hodnotí kvalitnější pomůcky a vybavení jako nejvýznamnější změnu. Skupina 9 respondentů (9,9 %) vnímají nejvýznamnější změnu ve vzdělávání v celkově kvalitnějším způsobu výuky. Posledních 8 jedinců (8,8 %) z celkového počtu respondentů uvedlo novátorské metody a přístupy jako odpověď na předmětnou otázku.

4.2 Ověření hypotéz

Zjištěné výsledky šetření a jeho data posloužila k ověření správnosti stanovených hypotéz týkajících se dané problematiky. Vzhledem k malému počtu respondentů byly výsledky zhodnoceny pouze na základě četnosti odpovědí na jednotlivé otázky dotazníku.

Hypotéza 1

Současný vzdělávací systém a současní pedagogičtí pracovníci vedou zodpovědně studenty k tomu, aby se stali společensky úspěšnými jedinci.

K této hypotéze se v dotazníku vztahovala velká část předložených otázek (konkrétně otázky 3 - 9 a 14 - 17). V otázce č. 5, kde respondenti hodnotili obecně platné metody ve vzdělávání, přiřadila většina (58 z nich), tři hvězdy z pěti, čili hodnotili je tak, že jsou průměrné. Samotné výukové osnovy v otázce č. 6 hodnotila většina respondentů (dokonce 85 z celkových 91) pozitivně, přesto na otázku č. 7, zda mají potřebu doplňovat nějakým způsobem výukové osnovy, drtivá většina (87 osob) odpověděla, že ano. Poměrně kriticky hodnotili respondenti kolektiv svých kolegů v otázce č. 9, kde posuzovali míru zastoupení takových pedagogických osobností, které dokáží své studenty zaujmout a motivovat. Zde méně jak polovina (36 dotázaných) uvedla to, že většina jejich kolegů taková je. Ostatní byli kritičtější a jen 3 odpověděli, že všichni v kolektivu jsou takoví. V otázce č. 3 se respondenti vyjadřovali k tomu, jakou důležitost přikládá samotný vzdělávací systém tomu, aby vychoval společensky úspěšné jedince. V tomto případě odpověděli v poměru rozložení hlasů 55:36, tedy většina uvedla, že vzdělávací systém tomuto nepřikládá příliš vysokou důležitost a v 8 případech dokonce uvedlo, že nízkou. Vzhledem k tomu, že převažující část respondentů (54 z nich) uvedli, že mají více jak 15 let dlouhou praxi ve školství, považují z tohoto pohledu šetření za hodnotné. Odpovědi nejen na tyto klíčové otázky poukazují na to, že nastavený vzdělávací systém je vyhovující jen do určité míry, ale v některých ohledech by měl projít změnami vedoucími k jeho vyšší kvalitě. Rámcově předpoklad potvrzen nebyl, a celkově nelze ani hypotézu považovat za potvrzenou.

H2: Většina současných studentů vykazuje takové osobnostní charakteristiky, díky kterým lze předpokládat, že se stanou společensky úspěšnými jedinci.

Tuto hypotézu ovlivnily odpovědi na otázky č. 10 - 13, které se přímo vztahovaly k hodnocení osobnostních charakteristik studentů. Na otázku č. 13 odpovědělo 68 respondentů, že jejich studenti považují vzdělání za klíčové pro svůj budoucí život. To bylo potvrzeno také v otázce č. 11, kde figuruje 26 odpovědí vztahující se k zájmu studentů o studium a k jejich pílí. Odpovědi na tuto otázku také pozitivně reflektují potenciál studentů v podobě kladných rysů, na jejichž základě lze předvídat, že se současní studenti mohou v budoucnu stát společensky úspěšnými jedinci. Přestože otázky č. 10 a 12 hodnotily v součtu hlasů studenty spíše negativně, lze předpokládat, že jde o nedostatky přechodného charakteru, související s omezeným množstvím životních zkušeností a s relativně nízkou zralostí studentů.

V hodnocení bych uplatnila též předpoklad, že kvalita osobnostních charakteristik studentů je částečně také odrazem kvality samotného vzdělávacího systému a potažmo společnosti, které jsou součástí.

Z celkového šetření vyplývá, že byl předpoklad naplněn a hypotézu 2 považuji za naplněnou.

Diskuze

Ve své práci se věnuji aspektům ovlivňujícím to, zda a za jakých okolností se jedinec stane společensky úspěšným či nikoli. Práce je rozdělena na části teoretickou, kde jsou zpracovány poznatky z běžně dostupné literatury, a na praktickou, kde se věnuji zpracování tématu v podobě konkrétního výzkumu a dotazníkového šetření.

Za jeden z pilířů, ovlivňující přímo jedince v dosahování jeho cílů, je obecně považována výchova a vzdělání, proto je dotazník směřován pedagogickým pracovníkům. Hlavním důvodem bylo mé přesvědčení v tom, že jen kvalitně nastavený vzdělávací systém a kvalitní pedagogové mohou podpořit a motivovat mladé lidi k tomu, aby se chtěli stát společensky úspěšnými a tím prospěšnými nejen sobě a svému nejbližšímu okolí, ale i celé společnosti.

Vzorek respondentů tvořilo 91 respondentů - pedagogů, z nichž většina (celkem 54) uvedla délku praxe více než 15 let. Z toho lze usuzovat, že mají zdravě kritický úsudek a názor v odpovědích na předkládané dotazy. Vzhledem k závažnosti tématu lze předpokládat, že se výpovědi všech zúčastněných zakládají na jejich skutečném postoji k dané problematice.

Ve výsledcích šetření mě zaujal fakt, že většina respondentů jsou pedagogové vysokých škol. Odpovědělo tak dokonce 63 dotázaných z celkového počtu zúčastněných. Řada z nich v reakci na dotazník poukázalo na jeho nedostatek v tom, že nenabídl žádnou otevřenou otázku s možností vlastního vyjádření. Této možnosti jsem se vyhýbala záměrně proto, neboť se nepovažuji za někoho, komu přísluší následně hodnotit danou problematiku z pozice *nepedagogického* pracovníka. Šetření, které by se ubíralo takovým směrem, přenechám raději někomu, kdo si může dovolit zabývat se touto problematikou a jejímu hodnocení podrobněji a na základě osobních zkušeností z prostředí vzdělávacího systému. Z těchto reakcí ale vyvozují, o jak palčivé téma se jedná. Některé zpětné reakce dokonce poukázaly na konkrétní situace, jež svědčily o tom, že není vzdělávací systém v mnoha ohledech nastaven správně, nebo že se v jeho prostředí pohybují jedinci, pedagogové, kteří vykazují určité nevyhovující osobnostní charakteristiky. Někteří dokonce zažili bezmoc a marný boj v tom, pokud se angažovali

v dovolání se spravedlivého šetření konkrétních kauz z prostředí vzdělávání. Mnozí pak dokonce ztratili vůli a motivaci v osobním nasazení v podobných situacích a považovali své další snažení v té věci za bezpředmětné.

Přestože řada spontánních výpovědí hovoří v neprospěch nastavení současného vzdělávacího systému a poukazují na nutnost jeho reformování, je mezi nimi většina takových, kteří se snaží i za daných podmínek vést své studenty k tomu, aby se z nich skutečně stali společensky úspěšní jedinci v mnoha významech tohoto slovního spojení. Samotnou mě překvapilo, s kolika pedagogy jsem se náhodně setkala právě v době zpracovávání tohoto tématu. Většina z nich na mě udělala opravdu dobrý dojem v tom, jak přistupují ke své profesi, jak se snaží vézt i ty nejmladší ze svých studentů ke kritickému myšlení a k novátorským postojům a uchopení osobního vzdělání i všestranného rozvoje sebe sama v těch nejdůležitějších otázkách života a bytí. Takové případy a setkání mě vedou k naději, že jsou naše děti v dobrých rukách.

Závěr

Cílem předkládané práce byl vhled do problematiky výchovy a rozvoje jedince v průběhu celého jeho života. Toto shrnutí je doménou teoretické části práce, jejíž zpracování bylo značně ztíženo množstvím použitelných zdrojů, které se dále velmi snadno členily nebo rozměňovaly tak, že bylo těžké udržet pozornost k původní myšlence a jednomu tématu. Tato oblast vědeckých i amatérských aktivit je totiž velmi bádáným segmentem a vlastně i stále aktuálním tématem, který v běhu času nachází stále nové nebo znovu objevené důvody k novému pojetí a následnému zpracování či zamyšlení se nad daným tématem. Je to hlavně tím, že společnost chápe výchovu jako skutečnou alfu a omegu budoucí úspěšnosti jedince a tím i celé společnosti.

Z tohoto pohledu považuji naplnění cíle za splněné, protože jsem si díky zpracování tématu ucelila pohled na současný stav a myšlení v současné společnosti týkající se práce výchovy a práce s dětmi a mladou generací. Je ale jisté, že jen čas ukáže, zda metody a novátorské přístupy výchovy přinesou kýžené výsledky a čeká nás díky nim život ve společnosti plné vyrovnaných, sebejistých a úspěšných lidí.

Zjistila jsem, že má laická i pedagogická část společnosti, zabývající se výchovou a vedením dětí a dospívajících, dostatek zdrojů informací a řadu možností k tomu, aby byla jimi vedená výchova smysluplná a plnohodnotná s důrazem na kultivaci osobnosti svěřených jedinců. Je na každém, jakou cestou se vydá a zda některé osobní špatné zkušenosti přetaví v hodnotnější způsoby, jak cílit na výchovu vlastních dětí či žáků ve vzdělávacím systému. Veškerý rozvoj a posun společnosti na novou, lepší úroveň je nástrojem myšlení a realizace každého z nás, kdo se na takovém procesu hodlá zodpovědně a vědomě podílet. Jen osvícení, vzdělaní lidé s touhou posouvat hranice mohou vychovávat lepší jedince, než jsou, dost možná, oni sami.

Dané téma se zdá být aktuální a opravdu zásadní zvláště ve věci současného pojetí kvality života a hmotné i duchovní úrovně jednotlivých lidských společností napříč celým světem. Utváření hodnot je modelováno touhou o dosažení ideálu vyrovnaného člověka na pozadí kultury a lidství. Proto je stále častěji skloňována potřeba jednotlivců i celých společenství o přetransformování dosavadních pravidel a stereotypů

v hodnotnější formy založené na kooperaci při budování mezilidských vztahů a zásad jednotného soužití.

Jedinečnost každého z nás mimo jiné plyne z faktu, že máme různá očekávání, která jsou vždy jiná, než jaká mají ti druzí. Jen správným komunikačním postupem si lze ujasnit a promyšleně nastavit principy, jež náš život budou korunovat souzněním ve vztazích s našimi blízkými a povedou k úspěšnému společenskému životu. Takových postojů dosáhnou jen skutečné osobnosti, které odhalili tajemství spokojeného a šťastného života.

„Život je veliký, nezasloužený dar, jež jsme dostali prostřednictvím našich rodičů. Když jsme ho tedy dostali, a sním i patřičnou výchovu, je důležité, abychom ji co nejlepším způsobem zdokonalovali v pěstování pozitivních vlastností (ctností) a už ve zralém věku se připravovali na období tzv. třetího věku. Existence člověka prožívaná s vědomím neustálé bdělosti, tj. připravenosti, je tím nejlepším možným způsobem, jak žít ve světle zorného úhlu správně vychovaného člověka.“ (Maturkanič, P. Patrik, 2020, s. 101)

Seznam použité literatury

- ALASKO, Carl. *Emoční balast Zbavte se nevědomé manipulace*. Praha: Portál, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-262-0783-2
- ANTIER, Adwige. *Dítě toho druhého Umění žít s dítětem nového partnera*. Praha: Portál, s. r. o., 2011. ISBN 80-7178946-1
- BASU, Andreas a Liane FAUST. *Umění úspěšné komunikace Jak správně naslouchat, řešit konflikty a mluvit s druhými lidmi*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013. ISBN 978-80-247-5032-3
- BENDL, Stanislav a kol. *Vychovatelství Učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015. ISBN 978-80-247-4248-9
- BRISCH, K. Heinz. *Bezpečná výchova Budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-262-0063-5
- CÍLKOVÁ, Eva a Petra SCHÖNEROVÁ. *Náměty pro multikulturní výchovu Poznáváme jiné národy*. Praha: Portál, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7367-238-6
- COVEY, R. Stephen. *7 návyků spokojené rodiny*. Praha: Albatros Media a.s., 2017. ISBN 978-80-7261-482-0
- COVEY, R. Stephen. *7 návyků skutečně efektivních lidí*. Praha: Albatros Media a.s., 2017. ISBN 978-80-7261-403-5
- ČERNÝ, Vojtěch a Kateřina GROFOVÁ. *Děti a emoce Učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity*. Brno: Albatros Media a.s., 2013. ISBN 978-80-266-1125-7
- FIELDOVÁ, M. Evelyn. *Jak se bránit šikaně Praktický rádce pro děti, rodiče a učitele*. Praha: Euromedia Group, k. s. - Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2
- FRIEL, John a Linda FRIEL. *Sedm největších rodičovských omylů*. Praha: Portál, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-262-0596-8
- HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 1998. ISBN 80-7178-763-9
- HAWKES, Tim. *10 rozhovorů, které musíte mít se svým synem Tato kniha vám pomůže připravit syna na dospělost*. Praha: Pragma, 2015. ISBN 978-80-7349-437-7
- HUBATKA, Miloslav. *Úspěšní vychovávají své děti jinak*. Brno: Edika, Albatros Media a.s., 2014. ISBN 978-80-266-0551-5
- CHAMINE, Shirzad. *Pozitivní inteligence Proč je PQ tak důležitá pro vaši kariéru a vztahy*. Praha: Práh, 2013. ISBN 98-80-7252-434-1

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-329-6

JANOŠOVÁ, P., L. KOLLEROVÁ, K. ZÁBRODSKÁ, J. KRESSA a M. DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. ISBN 978-80-247-2992-3

JANOUŠEK, Jaromír. *Psychologické základy verbální komunikace*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015. ISBN 978-80-247-4295-3

JARKOVSKÁ, L., K. LIŠKOVÁ, J. OBROVSKÁ a A. SOURALOVÁ. *Etnická rozmanitost ve škole Stejnost v různosti*. Praha: Portál, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-262-0792-4

JUUL, Jesper. *Dítě - váš partner ve výchově Na cestě za novými rodinnými hodnotami*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1241-2

KAPOUNOVÁ, Jana a Pavel KAPOUN. *Bakalářská a diplomová práce*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2017. ISBN 978-80-271-0079-8

KATUŠČÁK, D., B. DROBÍKOVÁ a R. PAPÍK. *Jak psát závěrečné a kvalifikační práce*. Starý Hrozenkov: Enigma. 2008. ISBN 978-80-89132-70-6

KLAUS, Václav ml. *Pondělní komentáře aneb Pravda psaná s láskou s předmluvou Petra Nárožného*. Praha: Fortuna Libri, 2016. ISBN 978-80-7546-054-7

LEPEŠKA, Jan a kolektiv VŠAPs. *Metodika a požadavky pro předkládání Ročníkové a bakalářské práce*. Terezín: 2018. ISBN 978-80-87871-04-1

LIPOVETSKY, Gilles a Hervé JUVIN. *Globalizovaný Západ Polemika o planetární kultuře*. Praha: Prostor, nakladatelství, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7260-265-0

MARKHAMOVÁ, Laura. *Aha! Rodičovství - sourozenci Jak zabránit sporům mezi sourozenci a vychovat z nich přátele na celý život*. Praha: Kristián Entertainment, s. r. o., 2017. ISBN 978-80-204-4673-2

MATURKANIČ, P. Patrik. *Základy etiky*. Terezín: 2018. ISBN 978-80-87871-05-8

MATURKANIČ, P. Patrik. *Základy etiky 2*. Terezín: 2020. ISBN 978-80-87871-08-9

MATURKANIČ, Patrik. The Magnitude of human Life in the Horizon of Socio-Transcendental understanding. In MATURKANIČ, P. and Ivana TOMANOVÁ ČERGETOVÁ et al. *Spiritual and Social Experience in the Context of Modernism and Postmodernism* (p. 178). Morrisville (North Carolina): Lulu Publishing Company, 2021. ISBN 978-1-7116-21192-8

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ a kolektiv. *Podpora rodiny Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-262-0697-2

MAXWELL, C. John. *Někdy vyhraješ, jindy se poučíš Největší životní lekcí jsou prohry*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7306-580-5

MUŽÍK, Jaroslav. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-738-4

NAZARE-AGA, Isabelle. *Manipulativní rodiče Jak se s nimi vyrovnat*. Praha: Portál, s. r. o., 2011. ISBN 978-80-262-1018-4

NEŠPOR, Karel a kolektiv. *Jak překonat hazard Prevence, krátká intervence a léčba*. Praha: Portál, s. r. o., 2011. ISBN 978-80-262-0009-3

NOEL-HOEKSEMA, S., B. L. FREDRIKSON, G. R. LOFTUS a W. A. WAGENAAR: *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Praha: Portál, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-262-0083-3

OVČÁČKOVÁ, Lenka (ed.) a kolektiv. *O původu kultury Biologické, antropologické a historické koncepce kulturní evoluce*. Praha: Nakladatelství Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2751-1

PERRY, Bruce D. a Maia SZALAVITZ. *Chlapec, kterého chovali jako psa Příběhy dětí, které překonaly trauma*. Praha: Portál, s. r. o., 2016. ISBN 978-80-262-1112-9

POTTS, Conrad a Suzanne POTTS. *Asertivita: umění být silný v každé situaci*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-5197-9

PREKOPOVÁ, Jiřina. *Pevné objetí Cesta k vnitřní svobodě*. Praha: Portál, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7367-614-8

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2

SEDLÁČEK, Juraj. How to Rewrite Emotional Memory? The Deficit in Terms of Paternal Bond and New Phenomena of the Current Paternity Crisis as Predictors of Inner Uncertainty and Contraindications of the Son's Growth at the End of Adolescence and Young Adulthood. In MATURKANIČ, P. and Ivana TOMANOVÁ ČERGEŤOVÁ et al. *Spiritual and Social Experience in the Context of Modernism and Postmodernism* (pp. 39-42). Morrisville (North Carolina): Lulu Publishing Company, 2021. ISBN 978-1-716-21192-8

SPITZER, Manfred. *Digitální demence. Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host - vydavatelství, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7294-872-7

ŠOLC, Vladislav. *Archetyp otce (a jiné hlubinně psychologické studie)*. Praha: TRITON, 2009. ISBN 978-807387-281-6

- TOLLAROVÁ, B., M. HRADEČNÁ, A. ŠPIRKOVÁ a kol. *Jsme lidé jedné země Program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-262-0376-6
- TOUGH, Paul. *Jak mít úspěšné dítě Proč je odhodlání, zvědavost a vytrvalost důležitější než inteligence*. Brno: Edika, Albatros Media a.s., 2014. ISBN 978-80-266-0180-7
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010. ISBN 978-80246-18326
- VÝROST, Jan a Ivo SLAMĚNÍK a kolektiv. *Sociální Psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1428-8
- WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013. ISBN 978-80-247-3920-5

Zdroje periodik

Pedagogicko-psychologické poradenství. Zpravodaj Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR, školského poradenského zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Roč. 1, č. 1, 1994-. Praha: IPPP ČR, 1994-. ISSN 1214-7230

Speciální pedagogika. Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky. Roč. 1, č. 1, 1990-. Praha: PedF UK, 1990-. ISSN 1211-2720

Internetové zdroje

Česká televize. *Galerie tradic* [online]. © Česká televize 1996–2020 [cit. 24. 01. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11504085692-galerie-tradic/>

Seznam grafů

Graf 1 Délka pedagogické praxe respondentů.....	27
Graf 2 Školský stupeň vzdělávání, kde respondenti působí.....	28
Graf 3 Důležitost, jakou současný vzdělávací systém přikládá výchově jedinců.....	29
Graf 4 Nároky vzdělávacího systému na studenty.....	30
Graf 5 Hodnocení metod vzdělávání a výchovy.....	31
Graf 6 Hodnocení kvality výukových osnov.....	32
Graf 7 Potřeba doplňování výukových osnov ze strany respondentů.....	33
Graf 8 Absence metod ve výuce.....	34
Graf 9 Zastoupení pedagogických osobností v kolektivu respondentů.....	35
Graf 10 Nejčastější potíže se studenty.....	36
Graf 11 Nejčastější pozitivní rys studentů.....	37
Graf 12 Nejčastější negativní rys u studentů.....	38
Graf 13 Názor studentů na důležitost vzdělání.....	39
Graf 14 Důležitost vzdělání dle respondentů.....	40
Graf 15 Názor na míru změn ve školství.....	41
Graf 16 Hodnocení změn ve školství.....	42
Graf 17 Nejvýznamnější změna ve vzdělávání.....	43

Příloha

Výzkumné otázky pro empirickou část Bc. práce

Předmět výzkumu: **Připravuje současné prostředí výchovy a vzdělávání jedince k tomu, aby se stali společensky úspěšnými?**

Pokud platí, že za společensky úspěšného považuje současná společnost minimálně takového jedince, který je vzdělaný a dosáhl praxí určité odbornosti ve svém oboru, vede přiměřeně spořádaný osobní život.

1. *Jak dlouho vykonáváte pedagogickou praxi (počet let)*

1 - 5

6 - 10

11 - 15

16 - 20

21 a více

2. *Vaši svěřenci jsou studenty jakého školského vzdělávacího stupně?*

SŠ učební obor

SŠ s maturitou

VOŠ

VŠ

3. *Vyjádřete míru toho, jakou důležitost přikládá současný vzdělávací systém tomu, aby vychoval společensky úspěšné jedince.*

Velmi vysokou

Vysokou

Nepříliš vysokou

Nízkou

Žádnou

4. *Jsou nároky současného systému vzdělávání na studenty vysoké?*

Určitě ANO

Spíše ANO

Určitě NE

Spíše NE

5. *Jak hodnotíte obecně platné metody vzdělávání a výchovy v systému školství v ČR? (Ohodnoťte počtem hvězd pokud platí, že 5 hvězd je výborné a 1 nejhorší hodnocení.)*

1 2 3 4 5

6. *Za jak kvalitní považujete vaše výukové osnovy pro daný obor?*

Kvalitní Spíše kvalitní Spíše nekvalitní Nekvalitní

7. *Máte potřebu doplňovat výukové osnovy o vlastní postřehy či zkušenosti?*

Určitě ANO Spíše ANO Určitě NE Spíše NE

8. *Jak velkou část Vašich kolegů představují takové pedagogické osobnosti, které dokážou studenty zaujmout a motivovat?*

Minimální část

Méně jak polovina

Zhruba polovina

Většina

Všichni

9. *Chybí Vám metody či přístupy, které by jste rád/a ve výuce uplatňoval/a?*

Určitě ANO Spíše ANO Určitě NE Spíše NE

10. *Které obtíže nejčastěji řešíte při interakci se studenty?*

Nedisciplinovanost

Nezvládají množství výukové látky

Nepozornost během výuky

Nezájem o studium

Nezdvořilé chování

11. *Jaký pozitivní rys nejčastěji spatřujete u svých studentů?*

Píle a zájem o studium

Disciplína a cílevědomost

Orientace v oboru i nad rámec výuky

Všeobecný přehled nad rámec výuky

Mají jasnou představu o svém budoucím životě a profesním zaměření

12. *Jaký negativní rys nejčastěji spatřujete u svých studentů?*

Laxní přístup ke studiu

Příliš se věnují moderním technologiím

Nejsou cílevědomí

Nezodpovědnost

Nemají představu o svém budoucím životě ani profesi

13. *Chápou Vaši studenti vzdělání jako klíčové pro svůj budoucí život?*

Určitě ANO

Spíše ANO

Určitě NE

Spíše NE

14. *Vidíte Vy sám/sama výchovu a vzdělávání jako klíčové pro úspěšný život jedince?*

Určitě ANO

Spíše ANO

Určitě NE

Spíše NE

15. *Vyjádřete míru změn v systému výchovy a vzdělávání od doby, kdy jste byl/a sám/sama studentem?*

Velmi výrazná změna

Velká změna

Nepříliš velká změna

Malá změna

Beze změny

16. Pokud dochází ke změnám v systému vzdělávání, hodnotíte je obvykle jako ...
(vyberte možnost).

Pozitivní Spíše pozitivní Spíše negativní Negativní
Nehodnotím

17. Za nejvýznamnější změnu ve vzdělávání považujete ... (vyberte pouze jednu z
možností).

Novátorské metody a přístupy

Celoživotní vzdělávání

Moderní technologie

Kvalitnější pomůcky a vybavení

Celkově kvalitnější způsob výuky